

Západo česká univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Car Mikuláš–II. Alexandrovi Romanov

Veronika Plachá

Plzeň 2012

Západo česká univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program: Historické vědy

Studijní obor: Obecné dějiny

Bakalářská práce

Car Mikuláš–II. Alexandrovi Romanov

Veronika Plachá

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západo české univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlá-uji, že jsem práci zpracovala samostatn a použila jen
uvedených pramen a literatury.

Plze , duben 2012

í í í í í í í í í

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Romanu Kodetovi Ph.D. za jeho pomoc a rady, které mi poskytl při jejím zpracování.

Obsah

ÚVOD	7
Cíle a struktura práce	7
Rozbor literatury a pramen	8
1. MLÁDÍ A DOSPÍVÁNÍ MIKULÁŠE	10
1.1 DĚTSTVÍ.....	10
1.2 RODINA	13
1.3 NÁSLEDNÍK TRŮNY.....	15
1.4 ALIX	18
2. VLÁDA DO ROKU 1905	22
2.1 KORUNOVACE A RODINNÝ ŽIVOT	22
2.2 PRVNÍ ROKY VLÁDY	26
2.3 ZAHRANIČNÍ POLITIKA	30
2.4 RUSKO-JAPONSKÁ VÁLKA	33
3. LÉTA 1905 AŽ 1917	39
3.1 REVOLUCE 1905.....	39
3.2 LÉTA 1906 AŽ 1914.....	42
3.3 RUSKO V LETECH 1914 - 1916.....	47
3.4 ROK 1917.....	50
4. VYVRAŽENÍ CARSKÉ RODINY	55
4.1 CARSKÉ SELO.....	55
4.2 TOBOLSK.....	57
4.3 JEKATERINBURG	60
4.4 SITUACE PO 17. ČERVENCI 1918	63
ZÁVĚR	66
BIBLIOGRAFIE	69
RESUMÉ	71

P ÍLOHY	72
----------------------	-----------

ÚVOD

Mikuláš II. Alexandrovič Romanov je známý jako poslední ruský car, který pod nátlakem abdikoval a ukončil tak dlouhou éru carismu v Rusku. Byl to člověk, který nebyl svou povahou předurčený stát se panovníkem, ale roku 1894 se tak stalo a Mikuláš se musel ujmout nové úlohy, ze které se strachoval ještě dříve, než přišla. Carská koruna v sobě neměla pro Mikuláše nic, protože by toužil a šel za ní, ale nechtěl se nad jeho hlavou jako Damoklův meč.¹ Car Mikuláš II. byl i na neomezené samovládě, vlastním konečným rozhodováním a na těch kterých měli kostech, proto byl v očích některých Evropanů tyranem. Jeho vláda byla plná katastrof a tragických okamžiků, ale díky přesvědčení, že všechno, co se děje, se děje z boží vůle, mu pomáhalo se vyrovnat s jeho osudem a řídit život a nepřechopitelné vyrovnání.

Cíle a struktura práce

Hlavním cílem této bakalářské práce je popsat biograficky koncipovaný obraz ruského cara Mikuláše II. od jeho narození roku 1868, až do smrti roku 1918. Důraz je kladen na nejdůležitější události a jejich příčiny, jež významně ovlivnily jeho život a podílely se na formování Mikulášovy osobnosti. Dalším cílem je zjistit, jaký vliv měla jeho nerozhodná povaha, víra v božský původ carské moci a snaha uhájit samostatně vládu nad říší státnických záležitostí. V tomto ohledu je třeba pozornost věnována rodině a významným osobnostem, které ovlivnily Mikulášovu vládu a rozhodování ve vypjatých okamžicích. Práce se primárně nezabývá problematikou politické a zahraniční situace carské vlády, tyto otázky jsou zmínovány pouze v příslušné souvislosti s Mikulášem II.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř kapitol, každá z nich se vztahuje k určitému životnímu etapám života Mikuláše II. Kapitoly jsou dále, pro lepší přehlednost, rozděleny do dalších podkapitol. První část práce je zaměřena na Mikulášovo mládí a dospívání. Po stručném nastínění Mikulášova dětství jsou představeny životy jeho rodičů, cara Alexandra III. a Marie Fjodorovny. Po absolvování praktické vojenské výchovy byl Mikuláš vyslán na velkou výpravu po různých státech. V japonském Ocu na něj byl spáchán neúspěšný atentát a tato zkušenost v něm zanechala nenávist k Japoncům. Této

¹ THOMA, Helga, *Ztrnu na popravišti, tragický konec korunovaných hlav*, Praha, 2000, s. 202.

problematicke, ale také seznámení s jeho ženou Alicí (Alexandra Fjodorovna) jsou v nově dv poslední podkapitoly.

Druhá kapitola se zabývá nejdříve událostmi Mikuláše a jeho života, jež se odehrály do roku 1905. Pozornost je věnována samotné korunovací na ruského cara, rodinnému životu a prvním státnickým povinnostem. Mikuláš se snažil prosadit zásady samovlády, udržet moc u dvora a pokračovat v otcovské politice. Následující podkapitola je zaměřena na zahraniční politiku, především ve Střední Asii a Dálném východě. V poslední podkapitole je analyzována Rusko-japonská válka.

Následující rozsáhlá část práce analyzuje carovu vládu v letech 1905-1917, kdy se Mikuláš musel vypořádat s nelehkou situací, která nastala po prohrané válce s Japonskem, následným revolučním rokem 1905, vydáním manifestu 30. října 1905, jenž obyvatelstvu sliboval demokratické reformy. Dále se zabývá Rasputinem, Petrem Stolypinem a dalšími významnými politiky. Pozornost je také věnována období první světové války, carovské soběnování v armádě a poté dědictví roku 1917, kdy byl Mikuláš donucen abdikovat a bylo rozhodnuto o jeho uvěznění.

V závěrečné části práce jsou popsány poslední měsíce a dny uvězněné carské rodiny v Carském Selu, Tobolsku a její následné vyvraždění v Jekatěrínburgu. Částečně se pozornost autorky soustřeďuje i na politické události během carovy internace. V poslední části je stručně nastíněna situace po 17. březnu 1918. V rámci těchto událostí jsou také zmíněny postoje a jednání nové bolševické vlády.

Rozbor literatury a pramen

Při psaní své práce jsem vycházela především z české psané literatury, ale použila jsem také cizojazyčné zdroje. Jako základní pohled tohoto tématu jsem využila dílo *Mikuláš II. a jeho svět (Rusko 1894-1917)* od českého historika Václava Vebra. V této knize se autor zabývá nejen biografii panovníka, ale také jeho dobou a jinými Ruska na počátku 20. století. Dílo mi bylo přínosné zejména díky přehlednému výkladu o stavu Ruska v době nástupu Mikuláše a jeho vnitřní i zahraniční politice. Autor se také věnuje problému náboženským, analyzuje vnitropolitický vývoj ruské říše, revoluce, války i problematiku neruských národů. V samostatném oddílu pak přibližuje rok 1917, vyvraždění carské rodiny a nástup bolševiků. Dále se opírám o poměrně rozsáhlé dílo *Lidská tragédie, ruská revoluce 1891-1924*. Jedná se o knihu britského historika

Orlanda Figese, jenž se vnuje ruským dějinám. Autor podrobně popisuje ruskou revoluci, její společenské kořeny a postupné upevnění revoluční moci, také zde zachycuje reakce ve společnosti a její následnou srážku s carským samodržstvím. Rovněž vyuffívám knihy od rakouské historičky a publicistky Elizabeth Heresch *Mikuláš–II. poslední ruský car* a *Alexandra, tragédie poslední carevny* a od historika Edvarda Radzinského *Poslední car: zavraždění Mikuláše II. a jeho rodiny*. Jedná se o popularizační literaturu, nicméně jsem zde našla informace o soukromém a rodinném životě cara Mikuláše II. Tyto publikace vycházejí z deníkových záznamů cara Mikuláše II. a poskytují zajímavá fakta o carevně Alexandře, carských dětech i dalších příslušnících dynastie. Od Elizabeth Heresch jsem dále vyuffila knihu *Vraždění carské rodiny, pád Jekatěriny 1918 a ztracené klenoty Romanovců*, nebo jiná nová objasnění k pádu vyvrždění carské rodiny a popisuje pátrání od jeho pádu v roce 1918 až do roku 2007, kdy došlo k identifikaci tělesných pozůstatků carské rodiny. Šerpala jsem také ze svdeckých, kteří často přicházeli do styku s carskou rodinou. Pracovala jsem zejména se vzpomínkami bývalého uřadníka francouzské carských dětí Pierra Gilliarda *II. (Imperator Nikolaj II. i jeho seměja)*. Za velice významný zdroj informací považuji deník samotného cara *Deník cara Mikuláše II.* Car Mikuláš–II. zde zaznamenal svou každodenní činnost, také popsal své myšlenky, pocity i dočasně okamžiky z jeho života. Další dočasně kniha pochází od N. A. Sokolovova *Zavraždění carské rodiny, dokumenty a vyšetřování*. Tyto osobní vzpomínky jsou velice přínosné, nebo autor zde zaznamenal vše, co prožil a vykládá fakta soudního vyšetřování vraždy celé carské rodiny. K podkapitole, která se zabývá Rusko-japonskou válkou, jsem vyuffila podrobnou práci Richarda Connaughtna *Vycházející slunce a skolený medvěd, Rusko-japonská válka 1904–1905*, kde autor líčí situaci obou zemí před vypuknutím války a poté přechází k samotnému konfliktu, analyzuje strategii Japonska a Ruska a uvádí všechny klíčové faktory situace. A dále dílo *Rusko-japonská válka, Port Arthur 1904–1905. Kniha první: Válka za vládu císaře* od Milana Jelínka. Pro zachycení prostředí v Rusku na přelomu 19. a 20. století a pro lepší pochopení ruských a sovětských dějin 20. století jsem vyuffila knihy Martina Malia *Dějiny socialismu v Rusku v letech 1917–1991*. Toto dílo detailně analyzuje děj sledky politických rozhodnutí a vnuje se uvažování o podobě státu, ale i charakteru nového režimu. Také jsem vyuffila knihu od Milana Trnkmajera *Dějiny Ruska* i dílo *Dějiny východních Slovanů, I a III* od Josefa Macrka.

1. MLÁDÍ A DOSPÍVÁNÍ MIKULÁŤE

1.1 DŤSTVÍ

Mikulá–Alexandrovi Romanov se narodil 6. kv tna 1868 [18. kv tna 1868] v Carském Selu, profil zde v t–inu svého dŤství, neŤl se s rodi i p est hoval do Gat iny. ProtoŤe jeho otec tehdy je–t nevládl, nebyl Mikulá– zahalen do purpuru. ¹Ťb o starodávnou byzantskou tradici, podle níŤl se dŤtem vládnoucích císaŤŤ po ur itém rituálu dostávalo p ídomku Ťnarozen v purpuru. 6. kv ten se v ruské ortodoxní církvi slaví jako památný den svatého Joba. *ŤNarodil jsem se v den trpícího Joba,* ² pozd ji Mikulá– neustále opakoval. Mikulá– byl hluboce zboŤný a mysticky zalofný lov k, a Ťe p i–el na sv t v den svatého Joba, zboŤného trpitele, pokládal za znamení osudu a po celý Ťivot se této my–lenky nemohl zbavit.

Mikulá– byl nejstar–í z p ti dŤtí. Bratr Alexandr, jenŤl se narodil po Mikulá–ovi, zem el jifl po roce. Poté se je–t narodil Georgij, Xenie, Michail a Olga. Mikulá– a jeho o 3 roky mlad–í bratr Georgij tvo ili od raného dŤství nerozlu nou dvojici ó podobn jako jejich nejmlad–í sourozenci Michail a Olga. Mikulá– se ufl v mládí musel s Georgijem rozlou it, ten byl vzhledem k po ínající tuberkulóze stále ast ji posílán na lé ení na Kavkaz, kde také na tuto nemoc zem el.³ Od roku 1877 chodil Mikulá– do soukromé –koly. Plán vzd lání byl odsouhlasen jeho otcem a byl rozloŤen do 12 let, 8 let gymnázia a 4 rok vysoké –koly, v níŤl studoval vybrané obory z oblasti historie, práva, vojenství a ekonomiky. *ŤByla to zvlá–tní –kola, u itelé jen p edná–eli, zeptat se na cokoli i zkou–et m li zakázáno. TakŤe u itelé v d li, co odp edná–eli, co v–ak z stalo v hlavách jejich Ťák , byla velká neznámá. Tento styl si Mikulá– osvojil i v dosp losti, vyslechl desítky a stovky hlá–ení a podn t , tém nikdy na n p ímo nereagoval, maximáln nazna il sv j postoj, ale protiargumenty vŤdy jen bez diskuze vyslechl, rozhodoval se pak sám, asto jen na základ získaného dojmu, nejobvykleji pod vlivem svých etných informátor .*⁴ Díky svému vzd lání nabyl Mikulá– znalostí a –armu absolventa anglické –koly. Byl vynikající tane ník a velmi dobrý st elec, jezdíl na koni a exceloval v n kolika dal–ích sportech. *ŤAnglicky hovo il jako oxfordský profesor.*⁵ Pro jeho dokonalou angli tinu ho p i r zných ob anských a rodinných

² HERESCH, Elizabeth, *Mikulá–II. poslední ruský car*, Liberec, 1996, s. 8.

³ TamtéŤl, s. 8.

⁴ VEBER, Václav, *Mikulá–II. a jeho sv t (Rusko 1894-1917)*, Praha, 2000, s. 18 - 19.

⁵ FIGES, Orlando, *Lidská tragédie, Ruská revoluce 1891-1924*, Praha, 2000, s. 45.

setkáních v Evropě zaměřovali za jeho anglického bratrance George, který mu navíc byl i podobný. Mladý následník trůnu byl podle svého jazykově nadaný. Výborně ovládal francouzštinu a i němčinu se naučil téměř perfektně, jak bylo možné poznat z písemností a dopisů, které pro radost jich v mládí psal v tomto jazyce. Jeho chování, mravy a zprávy byly vynikající. Jeho bratranec a spolubláček zároveň – velkokníže Alexandr ho považoval za jednoho z nejzdvořilejších mužů v Evropě.⁶

Mikuláš začal roku 1880, kdy mu bylo 12 let, psát krátké satirické písemnosti, jež byly píšoucími v dvojím ohledu. Na jedné straně šlo o jich zcela vyvinutých vlastnostech a postojích Mikuláše. Objevil se v nich jeho utajený humor, láska i antipatie a také písobivý lakonický styl. Tento Mikuláš v sklonku ke stálosti byl s písobivými lety stále patrnější, jak je zřejmé z carových deníků. Později to byl jeden z nejcharakterističtějších rysů jeho carské korespondence. Na mnohé stránkové rozbory a hlášení svých ministrů v tiskové odpovědi jen několikrát vstoupil. Na druhé straně tyto zmíněné písemnosti velmi zřetelně odrážely historické pozadí, především pak vztah mezi Ruskem a Německem, *šjak také prozrazuje název Dva Němci - vystupují v nich dva hlavní hrdinové, které Mikuláš pojmenoval Válkomil a Hlavobol.*⁷

Roku 1882 dostal Mikuláš od matky darem památník se zlatou ořízkou, s deskami vykládanými drahocenným dřevem. Tato skvostná kníflka se stala prvním sešitem deníku. *šD vod, který Nikolaje v roce 1882 píiml, aby si od té doby nepřerušil vedl deník, souvisí s osudovým dnem ruských dějin, jímž byl 1. března 1881.*⁸ V tento osudný den byl zavražděn car Alexandr II.⁹, Mikuláš v dědě a také panovník, jenž se pokoušel o reformy v Rusku. Snadil se dát Rusku ústavu, která by jeho feudální despotickou říši začadila mezi evropské civilizované státy. Byla zde ale revoluce n naladná mládež, která se obávala, že ústava přinese uspokojení ve společnosti, které si nepřáli a souhlasně domnívali, že by to zpomalilo blížící se revoluci. Teroristé z organizace *Narodnaja volja*¹⁰ měli tehdy za sebou sedm neúspěšných atentátů na cara. Stálo je to 21 ortelů smrti, přesto připravili další atentát na panovníka. *šAlexandr II. byl smrtelně raněn bombou vyrobenou v jednom petrohradském bytě. Bomba, která zabila pravoslavného cara, byla ukryta ve velikonočním mazanci. K Zimnímu paláci se*

⁶ HERESCH, *Mikuláš-II.*, s. 12.

⁷ Tamtéž s. 14.

⁸ RADZINSKIJ, Edvard Stanislavič, *Poslední car: zavraždění Mikuláše II. a jeho rodiny*, Praha, 1993, s. 15.

⁹ Ruský car vládnoucí v letech 1855-1881.

¹⁰ Vůle lidu, ruská tajná organizace.

*p ehnal ko ár s vojenským doprovodem. Sed l v n m mohutný holohlavý mufl a s ním
t ináčtiletý chlapec ó nový car Alexandr III. a jeho syn Nikolaj, který se toho dne stal
následníkem ruského tr nu.õ¹¹ Na podzim roku 1882 se Mikulá– nau il písni ku, která
na n j velice zap sobila, proto si ji zapsal na p ední stranu obálky svého prvního
deníku. Uvedl ji slovy: š Píse , kterou jsme zpívali, kdyfl se jeden z nás schovával í õ*

Tam dol po ece,

dol po Kazance

–edá ka ice pluje.

Tam dol po b ehu,

po vysokém b ehu

–varný junák putuje.

Má on plavé vlásy,

ku eravé vlásy,

takto sob notuje:

Kdo mé plavé vlásy,

ku eravé vlásy,

kdo je bude esávat?

Jeho plavé vlásy,

ku eravé vlásy,

stará bába esala.

Kdo flona je e–e,

krev pot kem te e,

nepla pro m , má milá.¹²

Touto lidovou písni o sta en Smrti, jefl roz esává vlasy mrtvého junáka, Mikulá–
zapo al sv j deník, který si vedl nep etrflit 36 let. Za al roku 1882 v Gat in a skon il
roku 1918 jako v ze v Jekat rinburgu.

¹¹ RADZINSKI, *Poslední car*, s. 16.

¹² Tamtéfl, s. 18.

1.2 RODI E

šNes etné dynastické s atky zp sobily, fle na za átku 20. století nekolovala v fílách ruských car z rodu Romanovc ufl tém fládná ruská krev.õ¹³ Jifl od dob Petra III., který ufl sám byl nap l N mec, si carové vybírali manfelky v n meckých i jiných panovnických domech. A tak alespo výchova m la u init z carských d tí opravdové Rusy.

Mikulá– v otec byl car Alexandr III. Alexandrovi , syn cara Alexandra II. Nikolajevi e a Marie Alexandrovny (Marie Hesenské). Car Alexandr III. byl panovník, který inklinoval k silnému imperialismu a postupn zru–il mnohé svobody, které zavedl jeho p edch dce. Alexandr byl mlad–ím synem Alexandra II., a tak se na vládu v bec nep ipravoval, byl pozd vzd lán a o velké znalosti ani neusiloval. Na tr n nastoupil roku 1881, ve v ku 36 let. *šNic nefl absolutní monarchii carského typu Alexandr III. neuznával, i nepatrný ústupek považoval za –kodlivý. Byl velmi autoritativní. Odmítl reformy svého otce Alexandra II. jako státu –kodlivé a neprospívající a vytkl si za cíl obnovit starý refim. Vzorem mu byla vláda Mikulá–e I., ve spolupráci s osobitým vládním okolím konsolidovat privilegia –lechty a byrokracie a rozhodn , tvrdým násilím, upevnit vládu a vymýtit zcela protivládní skupiny, tendence i my–ení.õ¹⁴ Car Alexandr III. vstoupil na tr n s úvahou, která byla v jeho p ípad pochopitelná: otec zavád l reformy, a jak to skon ilo? Jeho zavrafd ním. Proto byl do vlády povolán Konstantin Petrovi Pob donoscev¹⁵ - švyschlý sta ík s odstátýma u–ima a se sípavým dechem velkého inkvizitora, ztrápeného v ným p stem.õ¹⁶ šJe jako mráz: zabra uje dal–ímu hnití, ale r st p i n m nebude nic.õ¹⁷ Takto charakterizoval Pob donosceva jeden z ruských publicist .*

Alexandr vládl Rusku, tak jako st edov ký pán svému d di nému lénu. Svoji moc soust edil ve vlastních rukou a ministr m ud loval p íkazy jako generál ve válce. Dokonce i jako správný autokrat vypadal ó byl mimo ádn urostlý a tém 190 cm vysoký, m l strnulý obli ej rámovaný impozantním erným vousem. *šLegenda praví, fle v roce 1888 dokonce zachránil vlastní rodinu od jisté smrti tím, fle svými herkulovskými rameny podep el bortící se ocelovou konstrukci jídelního vozu carského*

¹³ RADZINSKI, *Poslední car*, s. 17.

¹⁴ VEBER, s. 15.

¹⁵ Ruský právník, politik, p edseda nejvy–ího synodu, vychovatel Mikulá–e II. a p ední ideolog jak Mikulá–e II., tak Alexandra III.

¹⁶ RADZINSKI, *Poslední car*, s. 21.

¹⁷ Tamtéfl, s. 21.

vlak, která cestou na Krym vykolejili revolucionáři. Jedinou jeho slabostí, jak se zdá, byla osudová záliba v destilátech. Když mu vypovědly ledviny sloužbu, carevna mu zakázala pít. Vybral si tak, že si nechal ušít speciální boty s tajnou skrýš, do které se pohodlně ukládala placatka kořalky.¹⁸ Car Alexandr III. nevedl žádnou válku, spíše z obav před následky nepřítelů se držel o ušlité míru, přesto pro anglickou královnu Viktorii se stal barbarským a tyranským Asiatem. Alexandr byl antisemitou a svým postojem inicioval vydání nových protifidovských zákonů.¹⁹

Mikulášova matka - rozená princezna Sofie (Sofie) Dagmara, dcera dánského krále Kristiána IX., i přes svou nepochybnou odlišnost, Alexandra ideálně doplňovala. U příležitosti své svatby s ruským následníkem trůnu přijala východní ortodoxní křesťanství a s ním i nové jméno Marie Fjodorovna. Princezna Dagmar byla provdána za Nikolaje, nejstaršího synem Alexandra II. Ten však zemřel v Nizze na tuberkulózu, a tak se novým následníkem trůnu stal Alexandr. Alexandr společně s titulem převzal i jeho snoubenku. Jejich manželství bylo šťastné. Vzešlo z nich po etnicky zástupců dcer, vychovávali Mikuláš a jeho 2 bratry Georgije (Jiří 1871-1899) a Michaila (Míša 1878-1918) i sestry Xenii (1875-1960) a Olgu (1882-1960) v poslušnosti a velké úctě před starými carskými hodnotami.²⁰

Alexandr, po otcově zavraždění, žil s rodinou v Gatčině, západně od Petrohradu. V Petrohradě pobýval od Nového roku do velkého postu. Pořádal carské plesy, jež všechny zahraniční diplomaty ohromovaly asijským přepychem. Věnovalo se pouze efektu, nebo skutečný domov rodiny byl právě v Gatčině. Několik let po převzetí vlády Alexandr umístil rezidenci do Aničkovy paláce v centru hlavního města. Alexandr měl toto sídlo rád, jelikož Zimní palác, kde vykonával pouze své úřední a vládní povinnosti. *Šcarská rodina měla ve zvyku, a car Mikuláš to později také dodržel, pobývat na Krymu v bělohorském pralesi, kam se jezdilo na lov vysoké zvěře, zvláště zubr, na jacht na Baltickém moři i na jeho pobřeží u Rigy, nejastěji však ve Finsku.*²¹ Car Alexandr III., i přes veškerou lásku ke svým dětem dbal na to, aby nebyly rozmazlené. Věnoval se spíše na polních pláckách a každé ráno podstupoval studenou koupel.²² Bohatství gatčinského paláce, v němž byly uloženy poklady a

¹⁸ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 45.

¹⁹ WANKMAJER, Milan, *Dějiny Ruska*, Praha, 2010, s. 277.

²⁰ WEBER, s. 16.

²¹ Tamtéž, s. 18.

²² THOMA, s. 201.

drahocenné p edm ty mnoha carských generací, se v život d tí neodrazilo. Jejich život byl prostý, vyzna oval se disciplínou a p edev-ím zachováváním ruských tradic.

Marie si vždy, na rozdíl od Alexandra, vychutnávala v-echny p íležitost k reprezentaci, na dvorních plesech vystupovala jako skute ná carevna v nádherných róbách. Dokonale reprezentovala carský rod a byla opravdovou první dámou spole nosti, v rámci rodiny v-ak neprojevovala mnoho mate ského citu. I v rodin pro ni na prvním míst byla etiketa. Pro Mikulá-e, k n mufl m la zvlá-tní vnit ní vztah, byla Marie nejd ležit j-í osobou v rodin . Matce Mikulá-sv oval v-e, co se neodvážil íci otci. Jeho dopisy matce vypovídají o tom, že byla jedinou osobou v Mikulá-ov okolí, jífl se otev en sv oval se svými osobními i politickými názory a u nífl hledal radu a oporu. Skute nost, že byl od své matky odd len a byl mezi nimi znemožn n jakýkoli kontakt, poci oval Mikulá- po své abdikaci ze v-eho nejbolestn jí.²³ Rodinná soudrřnost byla pro Mikulá-e od raného d tství závazným vzorem, který pozd jí dodrřoval i ve vlastním rodinném život .

1.3 NÁSLEDNÍK TR NU

Roku 1884 se konala svatba nejmlad-ího bratra Alexandra III. ó Sergeje Alexandrovi e s hesenskou princeznou Alflb tou (Ella) a díky této p íležitosti do Ruska p íjela i její o osm let mlad-í sestra Alix. Tehdy se dvanáctiletá Alix a -estnáctiletý Mikulá- vid li poprvé. Ve svém deníku Mikulá- afl dodate n , po 10 letech, prozradil, jak si jí zamiloval. Dne 17. íjna 1888 Mikulá- poprvé zázrakem unikl smrti: nedaleko Charkova do-lo k t flké havárii carského vlaku. *šByl to osudný den pro v-echny. V-ichni jsme mohli p íjít o život, jen v le bofl tomu zabránila. P i snídani ná- vlak vykolejil. Jídlna a vagón jsou rozbité, ale my jsme z toho vyvázli bez úhony. Dvacet lidí p i tom p í-lo o život a -estnáct je ran ných. Ve stanici Lozovaja se konaly bohoslužby a zádu-ní m-e.*²⁴

Mikulá-rostl ve stínu svého velkého otce a postupn si za al uv domovat, že se mu nem že vyrovnat. Od p írody byl plachého a d tského vzhledu a jeho rodi e, íkávali mi Nicky, s ním i dlouho po pubert , zacházeli jako s malým chlapcem. Zvlá-t Alexandr na n j hled l jako na nezralé dít a také s ním takto jednal. *šAlexandr, který*

²³ HERESCH, *Mikulá-II*, s. 12.

²⁴ RADZINSKI, *Poslední car*, s 22.

nevěděl nic o fyzických a emocionálních komplexech, považoval svého syna za slabocha a trochu blbce. Říkával mu slepý inka a soudil, že propravovat ho na úkoly vládnutí nemá smysl. Když hrabě Witte, jeho ministr financí, nadhodil, že je na ase uváděn následníka trůnu do státních záležitostí, vypadal Alexandr překvapen.²⁵ Alexandr poslal Mikuláše do důstojnického sboru gardy a doufal, že mu armáda upevní charakter a naučí ho něco o světě. Mikuláš byl tedy roku 1887, jako devatenáctiletý mladý mufl, vyslán na praktickou vojenskou výchovu. A byl skutečně ve svém flivlu, armádu miloval. Přesto hoval se z Anikovy paláce do kasáren pro vojenském učilišti v Krásném Selu a v každém ohledu si vychutnával flivot vojáka. Podle představ svého otce neměl Mikuláš podřizovat vojenskou výchovu pouze praktickému armádnímu výcviku, ale měl se seznámit i s dalšími stupni vojenských hodností a jejich hlavními úkoly. V prvním roce sloužil Mikuláš jako poddůstojník, za dva roky se stal velitelem prvního a druhého oddílu První důstojnické baterie gardové kavalerie a poté byl povýšen na velitele jízdních gardových husar pluku Jeho Velčenstva. Také se stal poručíkem a nakonec velitelem roty Preobraženského důstojnického pluku, jenž představoval elitu ruské armády. Právě do této uniformy se Mikuláš později přednostně oblékal pro výjimečných příležitostech i ve významných svátečních dnech.²⁶ *Hodnost plukovníka Preobraženského gardového pluku, kterou mu udělil jeho otec, zůstala navždy jeho pychou. Odmítl vyší hodnost dokonce i za první světové války, kdy zastával postavení vrchního velitele. To pokodilo jeho prestiž v armádě, kde mu neekli jinak než plukovník Romanov.*²⁷

Car Alexandr III. poslal svého syna na velkou výpravu s malou pánskou společností. Dne 23. října 1890 opustila výprava Gatínu. Doprovázel ho kníže Barjatinskij, kníže Uchtomskij, kníže Volkov, kníže Koubek, český korunní princ Jiří a jeho bratr Georgij, který s nimi cestoval až do Indie, ale kvůli nemoci se musel vrátit zpět do Ruska. Byli na cestě více než rok a navštívili Varanasi, Vídeň, kde je počtil osobní návštěvou císaře Františka Josefa, dále Káhiru, Súdán, Ceylon, kde se setkal se svým bratrancem Sandrem (velkovévoda Alexandr Michailovič), který byl lovit slony v džungli. Jejich další zastávka byla v Singapuru, poté navštívili Bangkok,

²⁵ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 45.

²⁶ HERESCH, *Mikuláš-II*, s. 16.

²⁷ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 46.

Jihovýchodní Indii, čínu a v březnu 1891 expedice dorazila také do britské kolonie Hong Kong. Tato cesta měla rozšířit Mikuláše v politický rozhled.²⁸

Cestou si Mikuláše zaznamenával do deníku stejné banality a triviality jako doma - strohé poznámky o počasí, vzdálenostech, které každý den urazili, dobu prvního spatření země a odjezdu z ní a poznámky ze společnosti u jídla a tak dále. *Šrozdí ování obzor a pozorování flóry jako by se ho na cestě netýkalo. Jediný trvalý následek, který tato cesta přinesla, nebyl - astný, v japonském Ocu o vlásek unikl pokusu o atentát, který podnikl jakýsi vyřinutý terorista. Tato zkušenost v něm zanechala hlubokou nenávist k Japonci m.š²⁹* Od té doby označoval Mikuláše Japonce ve svém deníku jako *šopiceš*.³⁰ V Rusku cenzura tuto příhodu utajila, ale Alexandr ji zveřejnil a nařídil synovy, aby opustil Japonsko. Mikulášovi zůstal po úderu -avší trvalý -rám na hlavě. Při zpáteční cestě položil Mikuláše základní kámen nejvýchodnější stanice plánované transsibiřské magistrály na Sibiři, ve Vladivostoku a také navštívil Tobolsk. *š 10. července 1891. V 7 hodin jsme dorazili do Tobolska za -eravého svítla a v přístavu nás jako obvykle přivítal starosta s chlebem a solí, oběma msta umen, emeslnictvo s pohořím a estná stráfl. Nasedl jsem do kočáru a jel jsem do chrámu po svérázných prkenných ulicích. Z chrámu jsme si šli prohlédnout sakristii, kde je uložena v tina v cí, které souvisí s podobením Sibiře. Potom jsem jel do muzea, tam mě nejvíc zaujal zvon, vypovízený sem z Ugliře za to, flé bil na poplach v den smrti carevi e Dimitrije.š³¹* Za několik let byl i sám Mikuláše, stejně jako zvon, vypovízen do Tobolska. Jako vzešel se pokoušel vylézt na zledovatlou závěs, odkud si chtěl prohlédnout místo, na které se v mládí tak rád díval, ale nepodařilo se mu to.

Mikuláše by nebyl pravý Rus, kdyby neměl rád balet, který v této době zažíval rozkvět v podobě I Petra Ilji e ajkovského. Petřburské divadlo občas navštívvalo vojenské jednotky, aby pobavilo vojáky a důstojníky. Patřil k nim i baletní soubor, ve kterém působila Matylda Krzesiřská. Matylda se narodila roku 1872 a pocházela z polské taneční rodiny. Její otec Felix inscenoval baletní představení a sám tančil se v-emi známými balerínami té doby. V létě roku 1890, Mikulášovi bylo 22 let, se do této baletky zamiloval. Alexandrovi se tento vztah nelíbil, vytýkal Mikulášovi, flé tento

²⁸ WARTH, Robert D., *Nicholas II. the life and reign of Russia's last monarch*, London, 1997, s. 9 - 11.

²⁹ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 46.

³⁰ HERESCH, *Mikuláše-II*, s. 24.

³¹ RADZINSKI, *Poslední car*, s. 33.

poměr neodpovídá postavení následníka trůnu a nabádal ho, aby vztah s Matyldou ukončil.³²

Poátkem roku 1894 se výrazně zhoršil zdravotní stav cara Alexandra III. Panovník nechtěl brát svůj vážný stav na vědomí, tajně se však znepokojoval myšlenkou, že by skutečně mohl onemocnět, a Mikuláš nebyl dosud fienatý, což by mu v krajním případě mohlo zabránit v převzetí trůnu. Za cílem pro něj urychleně hledat nevěstu, Mikuláš měl jeden vlastní návrh – Alix. Matce Mikulášovy se syn v návrh nezamlouval, hledala po Evropě, mimo německý rod, vhodnou kandidátku. Nakonec všechny její projekty selhaly, nemoc Alexandra III. se zhoršovala, a tak v dubnu 1894 nakonec Mikuláš dostal souhlas, aby se jel do Hesenska ucházet o ruku princezny Alix. V hesenském Coburgu se konala velká svatba a spolu s ní rodinný sjezd, kterému předložil Mikuláš svou žádost. Zanedlouho se v novinách objevila zpráva o jejich zasnoubení.³³

Po návratu z Coburgu Mikuláš ufl za Matyldou nikdy nepřišel. Jako tanečnice se jí dostalo skvělé kariéry. Matylda, po rozchodu s carem, žila s velkoknížetem Andrejem Vladimirovičem a posléze s velkovévodou Sergejem Michailovičem. Zeměla až v roce 1971 v Paříži, rok před svými stými narozeninami, kde vedla baletní školu.

1.4 ALIX

Budoucí carevna Alexandra Fjodorovna, původně princezna Alice (Alix) Victoria Helena Luisa Beatrice Hesensko-Rýnská³⁴ se narodila dne 6. června 1872 v Darmstadtu jako čtvrté dítě velkovévody Ludvíka IV. Hesenského a Alice Anglické.

Matka Alix, rozená princezna Anglická a Irská, byla mladší dcerou anglické královny Viktorie a prince Alberta ze Saska-Coburgu a Gothy. Díky sňatku s velkovévodou Ludvíkem IV. se dostala do Darmstadtu, kde po boku manžela začala vytvářet trvalé hodnoty, ustavení se snažila o reformy v sociální oblasti a podle anglického vzoru dala podnět k etickým novotám. Svou dceru pojmenovala šAlixō, *šprotofle se Alice v N mecku tak odporně vyslovujeō*³⁵, jak vysvětlovala v jednom

³² HERESCH, Mikuláš–II, s. 19 a 21.

³³ VEBER, s. 22.

³⁴ ALEKSANDRA FEDOROVNA,

: 1917 . - 16 1918 ., (*Poslednije dnevniki imperatricy Aleksandry Fedorovny Romanovoj: fevral' 1917 g. - 16 ijulja 1918 g.*), Novosibirsk, 1999, s. 272.

³⁵ HERESCH, Elizabeth, *Alexandra, Tragédie poslední carevny*, Praha, 1995, s. 16.

dopise královn Viktorii. Alix byla francouzská forma jména Alice a odpovídala německému jménu Adelheid. Velkovévodkyně porodila sedm dětí, z toho pouze pět přežilo. Hlava rodiny, velkovévoda Ludvík IV., byl velice impozantní muž. Byl vychován prostě a nenáročný, byl to dobrotivý člověk se zájmem o lov. Oba rodiče byli zbožní. Alixin bratr Arnošt Ludvík řekl: *š Moji rodiče byli hluboce věřící lidé, aniž se dali působením ovlivovat náboženstvím. Od Filipa Velikého byla naše linie Hesenského rodu vřady luteránská, což nám velice usnadnilo chápat anglikánské i pravoslavné náboženství. V nich jsme chodili pravidelně každých třináct dní do kostela, moji prarodiče každou neděli.*³⁶

Alice Anglická měla vyhraněné duchovní zájmy než Ludvík, ten byl méně intelektuálně založen. Projevilo se to hlavně v třicátých letech, kdy se začala zabývat filozofickými a mystickými otázkami. Její smysl pro realitu ji nedovolil, aby se tento sklon k mystice projevoval příliš silně, přesto když mu zdědily dispozice i její děti, nejvíce Alix. Alice Anglická proslula i svou fanatickou vášní k německému filozofovi a teologovi Davidu Straussovi. Něco podobného se později objevilo i u Alix ve vztahu k Rasputinovi. Roku 1873 zemřel Alixin mladší bratr Fritz (šFrittieš). Velkovévodkyně, ač do své smrti, bolest nad touto ztrátou nepřekonala. Důvodem proto byl i fakt, že chlapec vykrvácel po bezvýznamném zranění, byl pravděpodobně nositelem hemofilie, kterou Alice zdědila po královn Viktorii a vnesla ji tak do hesenské rodiny. Alici také zůstalo utajeno, že nejméně dvě z jejích dcer se také staly přenašečkami této dědičné choroby – dcera Irena, která jí ztratila dva syny, a Alix.³⁷ Velkovévodkyně zemřela ve 35 letech. Zůstala po ní velká rodina, Alix byla nejmladší, starší sestra Viktoria, pojmenovaná po babičce, anglické královně, se provdala za prince babenberského, vrchního velitele britského námořnictva, druhá sestra Alfieta (Ella), se chytala ke sňatku s velkoknížetem Sergejem Alexandrovičem a Irena, tetička sestry, se stala manželkou prince Jindřicha, bratra císaře Viléma.³⁸ Po smrti matky byla Alix poslána na výchovu k anglickému dvoru. Zde se brzy stala oblíbenou vnučkou královny Viktorie, která přenesla na svou vnučku Alici věchnou necitelnost, její pociťovala k její rodné zemi. Královna Viktorie neměla ráda Němce a pociťovala k Vilémovi II. osobní nepřítelství, kterou předešla i své vnučce. V poslední části života Alix pociťovala v

³⁶ HERESCH, *Alexandra*, s. 12.

³⁷ Tamtéž, s. 11 a 15.

³⁸ RADZINSKI, *Poslední car*, s. 25.

přítelství k Anglii a ke své rodině z matiny strany, nepřítelství k Německu. Zachovala si však náklonnost k příbuzným a přátelům, které v Německu zanechala.³⁹

Roku 1884 přijela Alix poprvé do Ruska, její sestra Ella se vdávala za velkoknížete Sergeje Alexandroviče. Spojení ruského následníka s německou princeznou nemuselo být poslední. Hesenský rod zaujímal v dějinách romanovského rodu velmi důležitou místo. Z tohoto rodu pocházela například první žena cara Pavla a také carevna Marie Alexandrovna, babička careviči Mikuláši, byla hesensko-darmstadtská princezna. Alix bylo 12 let, byla pohledná a měla se dobrá pověst o jejím vychování a vzdělání. Tehdy se s Mikulášem viděla poprvé. Po druhé Alix dorazila, společně se svým otcem a bratrem, do Ruska v létě roku 1889. Cítila se zde dobře, volně a jí se účastnila společenského života. Mikuláš se k Alix choval jako galantní muž, aby vzbudil zájem. Podávalo se, že když přijetím návštěvy Alix v Rusku se s Mikulášem neviděla, údajně kvůli oboustrannému zákazu.⁴⁰ Alix se všeobecně znelíbila. *Byla pokládána za neelegantní, neohrabanou, nezkušenou, neustále se rozpačtila červenala, byla zamlklá, v přítomnosti aristokratické společnosti hlavního města se nedokázala vhodně chovat, a navíc nepřiměřeným způsobem reagovala na chlad kolem sebe, což bylo vykládáno jako arogance. Alexandr, jak vzpomínal ministr Witte, ji v vládním případě nechtěl za snachu a stejný postoj zastávala i jeho žena Marie Fjodorovna.*⁴¹ Mikulášova matka prosazovala myšlenku oženit Mikuláša s dcerou hrabete Parifského Jelenou, s Helenou z Orléansu i s Markétou Pruskou. Také královna Viktorie se začala angažovat do života Alix. Snáhla se ji provdat mimo východní impérium, nebo si myslela, že je naprosto vyloučené, aby byla Alix v Rusku zasněná. Už dávno jí připravila předpoklady pro to tak, jak to viděla ona sama. Podle jejích představ se Alix jednou měla stát královnou Anglie a Irska.

Mikulášova krásnou Alix nezapomněl a v myšlenkách byl neustále s ní. Když se začátkem roku 1894 zhoršil zdravotní stav cara Alexandra III., u kterého se zejména aly projevovaly následky onemocnění nehtů v Borkách, když utrpěl vnitřní zranění, z něhož se pak vyvinulo těžké onemocnění ledvin, všechny znepokojovalo, že Mikuláš nebyl dosud ženatý. Alexandr tedy nechtěl ustoupit a dovolil Mikulášovi odjet do Hesenska na námluvy. Pravděpodobně na tom měla svůj vliv i Alixina starší a vážená

³⁹GILLIARD, Pierre, Moskva, 1991, s. 44.

⁴⁰VEBER, s. 22.

⁴¹HERESCH, *Mikuláš-II*, s. 29.

II. , (*Imperator Nikolaj II i jeho seměja*),

sestra Ella. Byla v Rusku oblíbená a vydobyla si úctu nejen svým laskavým chováním, ale také p sobením v sociální oblasti, kde bez jakékoli publicity vyvíjela společenské prospěšné aktivity.⁴² Mikulášovou záminkou pro cestu byla další svatba, a to v dubnu 1894 se ženil Alixin nejstarší bratr, velkovévoda Ernst Ludvík, následník velkovévody Ludvíka Hesenského, s princeznou z Edinburghu Melittou Victorií, dcerou Ducky. Zde, na rodinném sjezdu, Mikuláš předložil svou žádost. Alix jí přijala a také souhlasila s přestupem na pravoslavnou víru. Byly ohlášeny zasnuby. Mikuláš daroval své snoubence prsten s rubínem a brož, kterou jí kdysi daroval na plese, ale Alix mu ji druhý den vrátila. Alix nosila jeho prsten celý život na krku spolu s křížem, i brož měla vždy u sebe. Dne 17. července 1918 páli vrahové jejich oblečení, přitom našli i dvanácti karátový briliant, což zbylo z brože, měla ji u sebe až do posledních chvil. Anglický *Standard* shrnul 26. dubna zprávy svých korespondentů z Moskvy a Berlína: *„Moskva. Zasnoubení carevi a s princeznou Alix Hesenskou bylo v neděli v celé Rusi oslavováno dvanácti bohoslužbami. Fakt, že je nevlastní sestra velkoknížny Jelizavety Fjodorovny, manželky moskevského generálního guvernéra, přispívá k ujetosti v tomto případě obzvláštní zajímavost. Všechny moskevské listy pohlížejí na toto spojení jako na ušlechtilý svazek mezi Ruskem a Německem, a tím jako na budoucí záruku míru.“*⁴³

⁴² MIKULÁŠ, Deník cara Mikuláše II., Praha, 1925, s. 76 a 77.

⁴³ HERESCH, Alexandra, s. 81.

2. VLÁDA DO ROKU 1905

2.1 KORUNOVACE A RODINNÝ ŽIVOT

Na podzim roku 1894 za carem Alexandrem III. picestoval slavný profesor Leyden z Vídně a diagnostikoval mu zánet ledvin, picepsal proto carovi klid a pobyt v teplých klimatických podmínkách. Alexandr odcestoval na Korfu, ale bhem cesty, v íjnu 1894, se jeho zdravotní stav zhor-il, musel cestu piceřit a zstat ve svém letním paláci v Livadii na Krymu. V okamžiku, kdy se cítil lépe, sdílil Mikulá-ovi, co skute n zafil a pochopil bhem 13 let panování. Dva dny pice smrtí k sob svého syna zavolal a seznámil ho se svými politickými zku-enostmi, radami a dkladn mu zdrazil sv j politický odkaz. *š Samovláda je podstatou historické individuality a jedine nosti Ruska. Jestliže se ó chra , Bofe ó zhroutí autokracie, zhroutí se i Rusko. Pokud padne ruská moc ve své p vodní podob , za ne nekone né období zmatk a obanských válek. Ukládám ti jako sv j odkaz, abys miloval v-echno, co slouží blahu, cti a d stojnosti Ruska. Zachovej autokracii a nikdy nepou-t j ze z etele, že t Nejvy-í pov il odpov dností za osud tvých poddaných. Nech je ti víra v Boha a posvátnost tvé carské povinnosti základem žívota. Bu silný a odvážný a nedávej najevo fládnou slabost. V-echny vyslechni, to není ostuda, av-ak následuj pouze sebe a své sv domí. V zahrani ní politice udržuj nezávislou pozici. Neustále pamatuj, že Rusko nemá fládné p átele. V-ichni se obávají velikosti na-í í-e. Varuj se válek. Ve vnit ní politice ochra uj p edev-ím církev. Nejednou práv ona dokázala v t flkých chvílích Rusko zachránit. Upev uj rodinu, nebo rodina je základ každého státu.š⁴⁴*

Car Alexandr III. zem el 1. listopadu 1894, Mikulá- si zapsal do deníku: *š Bofe m j, Bofe m j, jaký den to byl! Hodpodin povolal k sob na-eho zbofl ovaného, drahého, v ele milovaného Papá. Bofe, pomoz nám v této t flké chvíli! Ubohá, drahá Mamá!š⁴⁵* Car Alexandr III. byl poh ben v chrámu svatého Petra a Pavla a v zemi byl vyhlá-en celoro ní smutek. Podle zákona o nástupnictví se novým carem stal Mikulá-. Po Alexandrov smrti si Mikulá- vyp stoval mystickou úctu k památce svého otce, vid l v n m ideálního samovládce. Bhem svého panování se Mikulá- neustále navracel ke slov m svého otce a plnil jeho posmrtný odkaz s pozoruhodnou oddaností.

⁴⁴ HERESCH, Mikulá-II, s. 38.

⁴⁵ Deník cara Mikulá-e II., s. 144.

Den po Alexandrově smrti, 2. listopadu, přistoupila Alix na pravoslavnou víru. Do této víry byla přijata jako Alexandra Fjodorovna. Prvním pojmém Mikuláše, jako nového cara, bylo vydání manifestu o Alixině konverzi na pravoslavnou víru a také její jmenování velkokněžnou Alexandrou Fjodorovnou s titulem Carské Veličenstvo. Dne 23. listopadu 1894 podepsal ministr zahraničí Giers, jehož Mikuláš povolal z otcova kabinetu, s hrabětem Voroncovem-Daškovem smlouvu, která upravovala se vzájemnými povinnostmi a právy pro nevěstu s atek nového cara Mikuláše II. s rozenou princeznou Alix Hesenskou.⁴⁶

Dne 26. listopadu 1894 byl na jeden den přerušen smutek a konala se svatba Mikuláše a Alix. Až do svatby žila odděleně, Alix byla u své sestry Elly v paláci velkokněžny Sergeje Alexandroviče, Mikuláš v Aničkově paláci s matkou. Během prostého obědu, bez následné audience a plesu, byli v kapli Zimního paláce oddáni. Alexandra měla bílé šaty vyšívané stříbrem a poseté diamanty, jemný závoj, jenž kdysi patřil její matce, k němu byl ještě připevněn dlouhý, krásný závoj, který přecházel v bohatou kaskádu a tradičně hermelínový, tmavě fialový, purpurový, sametový plášť, který náležel k carskému šatku. Podle tehdejších pravidel, musela mít vlasy vyčesány tak, aby obléhly na obou stranách rámovala dlouhá úzká kadeř. Vlasy měla ozdobeny květinami vypěstovanými v ruské části Polska. Před obědem Alexandra obdržela korunovační klenoty a po obědu, když se umístili do Aničkovy paláce, kde na ně čekala carevna-matka, dostala dopřky nevěsty z korunovačních klenotů.⁴⁷ V tento den Alexandra vepsala Mikuláši do deníku: *Šod nyní já už nebude žádná odloučená. Teď jsme konečně sjednoceni v pevně ukutém svazku pro společný život, a až tento život skončí, setkáme se opět v jiném světě a zstaneme v něm pospolu i já.*⁴⁸

Alexandra přišla do Ruska s velkou nejistotou. Ruský dvorní ceremoniál, po etnicky carská rodina a silný vliv vysokých úředníků ji překvapil a nedokázala na novou situaci přiměřeně reagovat. Přesvědčím však nenalezla cestu ke své tchýni, carevně-vdovce Marii Fjodorovně. Od dob cara Pavla I., od roku 1769, měla carevna vdova předsnost před ženou nového cara, a tak se Alexandra cítila stále více opomíjena. Mezi mladou carevnou a carevnou-vdovou probíhal boj i v oblasti prestiže dvora. Dvůr Marie Fjodorovny byl plný lesku a slávy, proto byl nazýván velkým, a dvůr Alix byl

⁴⁶ HERESCH, *Alexandra*, s. 103 - 109.

⁴⁷ Tamtéž, s. 112 - 114.

⁴⁸ Tamtéž, s. 119.

malý a neprosperoval, a tak brzy p estala bojovat, stáhla se do pozadí a p edm tem jejího zájmu se stal její manžel.

Roku 1895 car s carevnou poprvé oficiáln vystoupili na ve ejnosti. Svoji první e m I Mikulá– 29. ledna 1895 ve velkém sále Zimního paláce, p ipravil mu ji Konstantin Petrovi Pob donoscev. Mikulá– byl velice rozru–en a projev p edná-el p íli– nahlas, p eskakujícím hlasem: *šRád vidím zástupce v–ech t íd, kte í p i–li ke mn s projevy oddanosti, a v ím jejich cit m. Ale vím, že v poslední dob se ozvaly na n kterých shromáfd ních zemstev hlasy lidí, ovládaných nesmyslnými sny o ú asti zástupc zemstev v zálefitostech vnit ní správy. A v–ak v–ichni v dí, že v nuji v–echny své síly blahu lidu, ale základy samod rflaví budu hájit práv tak pevn a nezmniteln , jako to inil m j nezapomenutelný otec. Prohla–uji to otev en .*⁴⁹ Reakce na Mikulá–ova slova byla rozpa itá a po shromáfd ní mu za aly docházet protestní dopisy. I p esto Mikulá–v prvních letech vlády z stal této zásad v rný.

Alexandra ekala své první dít . Dne 3. listopadu 1895 porodila dceru. Radost z prvního dít te byla obrovská, Mikulá– nevnímal narození dcery jako panovník o ekávající d dice, ale jako – astný otec. *šKe 2 hodin p ijela Mamá z Gat iny, ona, já a Ella jsme ani na chvíli neopou–t li Alix. Práv v 9 hodin se ozval d tský plá a my v–ichni jsme si oddechli! Dcerku, jifl nám B h daroval, nazvali jsme p i modlitb Olgou!*⁵⁰

Dal–í p ílefitostí, kdy se nový car p edstavil na ve ejnosti, byla korunovace, která byla stanovena na kv ten 1896. Podle ruské tradice se konala v moskevském Kremlu, kde Ivan Hrozný jako první panovník p íjal titul Car Ve–keré Rusi. Od Petra Velikého byl car titulován Imperátor, termínem p evzatým ze západu, ale Mikulá–, stejn jako jeho otec Alexandr III., lp l na ruských tradicích i na p vodním titulu ó car. Mikulá– m l vybranou prostou korunu, kterou p ed osmi staletími nosil Vladimír Monomach. Ceremoniá i a radové v–ak trvali na honosn j–í korun , jeff byla zhotovena roku 1762 pro Kate inu Velikou. Vysoká koruna, podobná biskupské mit e, s diamanty, rubíny a perlami symbolizovala nejen bohatství Ruska, ale také b ím carského ú adu. Pro Alexandru byla p ipravena men–í koruna zdobena diamanty.⁵¹ Dne 14. kv tna, se rozezn lo ty icet krát ty icet zvon ó tím byl ohlá–en korunova ní den. Ob ad

⁴⁹ VEBER, s. 26.

⁵⁰ *Deník cara Mikulá–e II.*, s. 194 ó 195.

⁵¹ HERESCH, *Alexandra*, s. 127 - 130.

probíhal podle byzantských vzorů a během ceremonie byla oběma nasazena jejich koruna. Mikuláš se stal carem a podle ruských zákonů byl naprostým vládcem, jenž zastupuje Boha na zemi. Získal neomezenou zákonodárnou a výkonnou moc, spravoval stát s pomocí byrokracie, šlechtě a svých pomocníků a korunovací se také stal nejvyšším představitelům ruské ortodoxní církve. Oficiálním titulem cara bylo označení Gosudar imperátor a Pan a vládce.⁵²

Po korunovací se, podle tradice, konala u příležitosti její oslavy lidová slavnost na Chodovské pláni na okraji Moskvy. Na pláni stály barevné stánky, dřevěné pulty a boudy, mlyny se zde rozdávaly upomínkové předměty, poháry s erby, jídlo a všechno zdarma. 400 000 lidí se vrhlo na připravené dary. Dřevěné desky zakrývající jámy a výmoly po vojácích nevydržely váhu lidí a propadly se. Došlo k panice a mnoho lidí bylo ušlapáno, podle odhadů zahynulo asi 4000 lidí. Car se rozhodoval, zda má slavnost ukončit, nakonec přijal rady svého okolí a v oslavách pokračoval. Večer, kdy odvářeli tla zemelých, navštívil závěrečný bal, který pořád francouzský velvyslanec, markýz de Montebello. Veřejnost reagovala pobouřením, a tak se Mikuláš pokusil o nápravu v císařství a nařídil katastrofu provést. Avšak bylo zjištěno, že za celou událost nese odpovědnost velkokníže Sergej Alexandrovič, moskevský gubernátor a manžel carevniny sestry Elly. Ostatní velkoknížata začala protestovat a tvrdit, že při oznámení viny lena carské rodiny naruší zásady samodržaví. Tato událost byla chápána jako zápatné znamení pro nového vládce, zvýšila hradbu mezi dvorem a společností a Mikuláš, který věřil, že je pronásledován osudem, chápal toto neštěstí jako požitek svých nesnází.⁵³

Alexandra vedla domácnost a zprvu se o politiku vůbec nezajímala. Budovala si knihovnu, v níž se stále v tém zájmem studovala náboženská, filozofická a mystická díla. Také si vytkla za cíl vylepšovat sociální situaci v zemi a začala se vnovat charitativně. Pokusila se převzít organizaci červeného kříže, ale carevna-vdova s tím nesouhlasila, a tak Alexandra zakládala nemocnice, porodnice a vzdělávací střediska pro ošetřovatelky

⁵² Celá jeho titulatura zněla: Imperátor a samovládce v Rusi, moskevský, kyjevský, vladimirský, novgorodský, kazanský, astrachanský, polský, sibiřský, tauridsko-chersonéský, gruzínský a pskovský car, velkokníže smolenský, litevský, volyňský, podolský a finský, kníže estonský, livonský, kurlanský a semigalský, samogorský, bialystocký, karelský, tverský, augurský, permský, vjatecký a dalších zemí, vládce a velkokníže Jižního Novgorodu, ernigova, Rjazan, Plocka, Rostova, Jaroslavi, Bologoska, Udorije, Obdorije, Kondě, Vitebska, Mstislavu a celého Severu, pán a vládce iverijský, kartalský, kabardinský a arménských provincií, panovník předkavkazských a zakavkazských knížectví, pán Turkestánu, dědic Norska, vévoda Těsvicko-holštýnský, normanský, ditmarský, oldenburský, atd. atd..

⁵³ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 47.

v porodnicích a organizovala kurzy pro vychovatelky k d tem.⁵⁴ Carevna v íla mnohem více nejl její manžel, fle Rusku se musí vládnout po zp sobu st edov kých vládc a na zemi pohlífela jako na soukromé vlastnictví koruny. Stále povzbuzovala Mikulá-e, aby byl energi t j-í a více prosazoval svou v íli. P ála si, aby vládl jako st edov cí carové, kte í bez ohledu na zákonná omezení, prosazovali svá p esv d ení. *šBu autokrati t j-í nejl Petr Veliký a nelítostn j-í nejl Ivan Hroznýō*,⁵⁵ íkávala mu.

P ívést do dynastie Romanovc zdravého syna a d dice, chápara Alexandra jako své hlavní poslání. Zatím porodila ty i dcery za sebou. Roku 1897 se Alexand e a Mikulá-ovi narodila druhá dcera: *š29. kv tna 1897. Druhý –astný den v na-em rodinném fívot . V 10 hodin ráno nás Hospodin poslehnal dcerou Ta ánou. Váfíla 8 a p l libry a m íla 54 cm. etl jsem a psal telegramy.ō*⁵⁶ T etí dcera, Marie, se narodila roku 1899 a tvrtá dcera, Anastázie, p í-la na sv t v ervnu 1901. Alix velice toufíla po synovi, bez n hojl nemohla považovat svou úlohu za spln nou. Pono íla se do sv ta nábofenství a podnikla pou do klá-tera Sarov v Tambovské gubernii, kde byly ostatky Serafima Poustevníka, jenfl byl prohlá-en za svatého. A nakonec v lét 1904, uprost ed rusko-japonské války, p í-el na sv t vytoufený následník tr nu. *šOdpoledne se Alix narodil syn, který byl za modliteb pojmenován Alexej.ō*⁵⁷, zapsal si car do svého deníku.

2.2 PRVNÍ ROKY VLÁDY

V Rusku existovaly dva modely autokracie. Petr Veliký, jenfl se snaflil napodobovat západní absolutismus, opíral moc koruny o vládní normy a ú ednický aparát. Tento model omezoval carovu moc a obsahoval í posun v t fí-ti vnímaní moci ó od zbofl-t lého cara k abstraktnímu pojmu autokratického státu. P edev-ím s tímto názorem Mikulá-nesouhlasil a stejn jako jeho otec Alexandr III., prosazoval zásady samovlády a snaflil se drfet moc u dvora a ned v oval byrokracii. Mikulá- prosazoval model samod rflaví, který vycházel z Moskevské Rusi. Car Mikulá- vycházel z pokojné

⁵⁴ HERESCH, *Alexandra*, s. 158 - 161.

⁵⁵ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 54.

⁵⁶ RADZINSKIJ, Edvard Stanislavi , *Il ó* , (Nikolaj II ó flz í sm rt), Moskva, 2000, s. 91.

⁵⁷ *Deník cara Mikulá-e II.*, s. 285.

zbořnosti cara Alexeje Michajloviče⁵⁸ a byl přesvědčen, že má Rusku vládnout podle svého posvátného v domění.⁵⁹

Po celou dobu svého panování přisobil Mikuláše dojemem, že se nevyplácá s úkolem vládnout tak rozlehlé říši. *Šod po útku Mikulášovi vlády bylo Rusko zjevně nemocné a Mikuláš, ovládaný Pob donoscevem, velkoknížaty, skupinou dobrodruhů a manflekou, bez vlastní vůle, byl nevhodným lídrem.*⁶⁰ Mikuláš trval na pokračování v otcově politice, tento úkol pokládal za své diktum a zároveň jako posvátnou povinnost ke svému zesnulému otci, jejím hlavním rysem byla nenávisť vůči liberálním krokům cara Alexandra II. a pevné zachování samodržaví jako ruské vládní formy. Chyběla mu však Alexandrova drsná autorita i silný charakter. Kontinuita politiky jeho otce byla v prvních letech panování Mikuláše podporována ministry, které převzal. Byl to ministr zahraničí Giers, ministr financí Witte a v záležitostech vnitřní politiky mu pomáhal Pob donoscev, který byl zároveň carevým svetským zástupcem u kléru.

Mikuláš měl silně vyvinutý smysl pro povinnost zásady samodržaví dodržet a bránil své autokratické výsady proti zásahům ze strany svých ambiciózních ministrů, dokonce i ze strany své ženy. *ŠMikuláš se domníval, že proto, aby si uhájil své autokratické výsady, musí dohlédnout na to, aby jeho úředníci zůstali slabí a rozdělení.*

*Ším byl ministr mocnější, tím víc na něj Mikuláš flárlil. Šchopní ministři i jako hrabě Witte a Petr Stolypin, kteří by sami o sobě dokázali carský režim zachránit, byli v této věci nedůvěryhodní.*⁶¹ Jedním ze zjevných nedostatků Mikuláše II. byla naprostá neschopnost jednat se svými podřízenými, měl příliš uhlazené způsoby a byl plachý na to, aby si dokázal vydobýt autoritu. Mikuláš neměl vládkovskou povahu, jednáním mýlali, že byl šzmkile soucitný a měl špodlomenou vůli,⁶² druzí naproti tomu tvrdili, že byl záludný. Ve skutečnosti byl tvrdohlavý a jeho velkou tragédií bylo, že neuměl nikomu říci šnež o říši. Byl ať příliš dobře vychovaný a nedokázal být zásadový, místo odpovědi raději mlčel. Jeho se Mikulášovi nedostávalo po stránce vzdělané, to vyvažovala na druhé straně práce, byl velice pracovitým a svdomitým monarchou s důležitými úkoly. Každý večer si Mikuláš zapisoval záznamy do deníku. Vedl si je strohým vojenským jazykem a nikdy v nich neuváděl obsah porad a setkání,

⁵⁸ Ruský car v letech 1645-1676.

⁵⁹ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 37.

⁶⁰ VEBER, s. 71.

⁶¹ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 50.

⁶² RADZINSKI, *Poslední car*, s. 55.

pouze jména a časové údaje. Mikulá- v deníku nevyjad oval své city, objevovaly se pouze ve výjime ných p ípadech, nap . p i narození dítěte, vojenském úspěchu, smutku i ohromení. Vést si deník bylo v Evrop ěb ěné a Mikulá- to chápal jako vrozenou povinnost, kterou plnil rád.

Alexandr III. kladl Mikulá-ovi na srdce, aby zavedl zákon proti opilství a Mikulá-to ihned po nástupu na tr ňn ud ělal. V Evrop ěse ruské nadm ěrné konzumaci pití ěřkalo *ř ruská nemoc*.⁶³ Tento zákon byl v-ak neú ěinný. Lidé platili za vodku mnohem více pen ěz a upadali do v t-í bíd. Rusko vstoupilo do fáze reform, které vyřadovaly konkrétní ekonomická opat ěení. Mladý car se zprvu p ěřli- nestaral o vnitropolitické problémy, a tak se koordinátorem t ěchto nových opat ěení stal ministr financí Sergej J. Witte. Velkou p ěkáfku v rozvoji ruského hospodá ství byla neexistence pevného kurzu pen ěz, proto Witte provedl reformu m ny. Mezi lety 1893-1896 postupn ěp ěřpravil stabilizaci rublu a carským ukazem v zá í 1897 dal ruskému rublu zlatý základ. Stanovil pevný kurz a ruská m ěna se dostala na úrove ěm n evropských. Mikulá- také vydal ukazem oprávn ění státní bance vydávat úv rové listy v hodnot ět í set milion rubl ěbez krytí zlatými rezervami. Tyto rezervy nemusely být na jisté ú ěely v ěbec pouřity, a tak krytí ařl do za átku války v roce 1914 vysoce p ěřevy-ovalo mnořství rubl ěv ob ěhu, jak v Rusku, tak v zahrani í. To umořřovalo financovat velký investí ní plán, který byl pro Mikulá-e z hlediska vnit ění i zahrani ění politiky nejd ěřleřit j-í - výstavbu Transsibi ské řelezni ění magistrály.⁶⁴ Tento projekt byl významný pro rozvoj ruského hospodá ství, industrializace, výroby oceli, t ěřbu uhlí a ropy, a v neposlední řad ě také pro rozvoj obchodu s ěínou. V kv ětnu 1896 byla podepsána smlouva mezi Ruskem a jedním z ěřnských reformátor ěř Li Chung- changem. Rusko dostalo právo stav t na ěřnském území řeleznice. Witteovo ministerstvo dokonce p ěřisp ělo k zalořření Rusko- ěřnské banky, roku 1895, a tak zabezpe ěřilo velkou finan ění hotovost pro výstavbu řeleznice, která spojovala Peking s řifřními oblastmi ěřnské ří-e. Vzhledem k britskému tlaku carská vláda nezískala monopol na stavbu drah v ěřín , nebo s britským kapitálem soupe ěřit nemohla. Svoji pozornost za ěřala v novat severnímu Mandřřusku, kde si postupn ě ruská řelezni ění spole ěnost vymohla samosřřávu.⁶⁵

⁶³RADZINSKIJ, *Poslední car*, s. 61.

⁶⁴ Práce na tomto projektu byla zapo ěřata řifřř v roce 1891, kdyřř se Mikulá- vracel ze své řadřřn ěř východní cesty.

⁶⁵ VEBER, s. 41 - 43.

Mikuláš chtěl udržet mír s ostatními zeměmi, tak jako jeho otec během 13 let panování. V létě 1898 vydal mladý císař prohlášení ke všem vládám světa, jež vedlo k založení Soudního dvora v Den Haagu. Mikuláš navrhoval svolání mezinárodní konference, která by se s problémem světového zbrojení snažila vyrovnat. Dvacet evropských států společně se Spojenými státy americkými, Mexikem, Japonskem, Čínou a dalšími bylo ochotno jednat na konferenci, která byla uspořádána roku 1899 v komoře Mezinárodního soudu.⁶⁶ Ruský návrh na omezení mezinárodního zbrojení nebyl schválen, ale byla přijata Konvence o pravidlech vedení války a začal pracovat Stálý soudní dvůr v Den Haagu, jenž řešil sporné mezinárodní otázky. Této první mírové konference se účastnila i baronka Bertha von Suttnerová, zakladatelka německého a rakousko-uherského mírového hnutí, která přijala Mikulášovu iniciativu s nadšením. I další významné osobnosti, například zakladatel červeného kříže Henri Dunant, spojovali s tímto císařovým krokem velké naděje.⁶⁷ Sám Mikuláš se na tuto instituci obrátil dvakrát, roku 1905 a poté roku 1914 před vypuknutím války, když prosil Viléma II., aby předložil rakousko-srbský konflikt k projednání do Den Haagu. Vilém však o tuto možnost neprojevil zájem.⁶⁸

Na podzim roku 1900 dostal Mikuláš v Livadii na Krymu tyfus. Alexandra nedovolila, aby byla vydána zpráva o císařově onemocnění, nikoho k Mikulášovi nepouštěla, dokonce ani ty, se kterými si předtím hovořil. Ruské zákony nutily panovníka, aby byl denně k dispozici a pokud to ze zdravotních důvodů nebylo možné, měl jmenovat regenta, který přechodně vykonával nejdůležitější úkoly, s čímž nebyla carevna ochotna souhlasit. Ihned se začala řešit otázka, kdo by v případě úmrtí cara nastoupil na trůn. Alexandra předpokládala, že trůn převeze jejich nejstarší dcera Olga, ale ministr Witte jí vysvětlil, že by to byl Michail, nebo tak to určoval zákon o nástupnictví vydaný Pavlem I.⁶⁹ Mikuláš se však uzdravil, jifi po této unikl smrti.⁷⁰

⁶⁶ Původní název Mezinárodního soudního dvora v Haagu.

⁶⁷ Dodnes je malba Mikuláše II. v nadřivotní velikosti ve velké zasedací síni Mezinárodního soudního dvora v Haagu a připomíná panovníka jako zakladatele této instituce. Roku 1917 byl obraz diskrétně zakryt závěsem a návštěvníkům ukazován pouze na jejich přání. Existuje také pamětní deska cara Mikuláše II., která zachycuje základní ideu instituce. Tato pamětní deska je umístěna v prostorách Organizace spojených národů v New Yorku.

⁶⁸ HERESCH, *Mikuláš-II.*, s. 57 - 59.

⁶⁹ Pavel I. nenáviděl svoji matku Kateřinu Velikou, a tak stanovil, že na ruský trůn nesmí usednout žena.

⁷⁰ HERESCH, *Alexandra*, s. 150 a 151.

2.3 ZAHRANI NÍ POLITIKA

Balkán byl velmi diskutovaným problémem ruské zahraniční politiky v 19. a 20. století. V 19. století zde Rusové utrpěli diplomatické i vojenské porážky, ale své dva základní cíle, dobýt Ca ihrad a Úffiny, sledovali vytrvale. Car Alexandr III. dal roku 1885 svému náčelníkovi generálního štábu generálu Nikolaji N. Obrucovi úkol, aby vypracoval plán, jak neoktaným útokem získat Úffiny. Generál Obruc na přípravu vojenské akce pracoval 10 let a stanovil, že ruská armáda v případě mezinárodní krize podnikne útok na Hali, to bude klamný manévr, přitom hlavním jejím cílem bude útok na Bospor. Tento plán se téměř uskutečnil roku 1896, jifi pod vedením cara Mikuláše II.

V Turecku probíhala krize. Fanatické příslušníci z organizace Henak vyprovokovali na podzim 1894 arménskou revoluci, přičemž nastali represe a krveprolití arménských venkovan. V zimě 1895-1896 došlo k rozsáhlým masakrům, které si vyžádaly na tisíce arménských životů. Ruský velvyslanec Alexandr Ivanovič N lidov apeloval na cara, aby vyuffil těchto událostí a spustil akci Bospor.⁷¹ Ke konci listopadu 1896 se konala tajná jednání, na kterých se hovořilo o finální podobě útoku. Poté v prosinci proběhla poslední porada, které se zúčastnili ministr války Vannovskij, ministr námořnictva Tyrtov, ministr financí Witte, náčelník generálního štábu carské armády generál Obruc a ruský velvyslanec v Ca ihradu N lidov. Finální setkání řídil car, nemluvil, pouze kladl otázky a poslouchal. Velvyslanec N lidov, generál Obruc a ministr Vannovskij byli pro rychlou realizaci plánu, ostatní také souhlasili, pouze ministr financí Witte byl proti. Car Mikuláš-II. se rozhodl pro N lidov v návrh, ale jeť neřekl se N lidov stačil navrátit do Ca ihradu, Mikuláš své rozhodnutí přehodnotil a akci odvolal. Pro Mikuláše to muselo být velmi těžké rozhodnutí, nebo umírajícímu otci slíbil, že bude následovat jeho politiku a nyní udělal velký krok proti jeho přání. Rusko se o Balkán nepěstalo zajímat. Roku 1897 došlo k uzavření dohod s Rakousko-Uherskem o udržení státu quo na Balkáně. Poté se na určitý čas carská pozornost přesunula do Střední Asie a na Dálný východ.⁷²

Mikuláš-II. mohl dále východní politiku budovat na velmi solidních základech, nebo Rusko se uřl bhem čínsko-japonské války, probíhající v letech 1894-1895, rozhodlo, na jaké straně se bude angažovat. Pomoc čín nabízela možnost hospodářsky i politicky ovlivňovat společenský vývoj v Mandčusku. Mikuláš se tedy rozhodl pro

⁷¹ GOMBÁR, Eduard, *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha, 1999, s. 285 a 286.

⁷² VEBER, s. 117 - 121.

ínskou alternativu a tím si vytvořil předpoklady pro kontrolu daného regionu a také ministr financí Witte, jenž byl iniciátorem průmyslového rozvoje v Rusku, viděl v Mandčusku velké obchodní možnosti.⁷³ Roku 1894 se Čína dostala do války s Japonskem. Válka, jež byla vedena o Koreu, trvala osm měsíců. Po zničení čínského válečného loďstva a obsazení Tchien-tungského poloostrova požádali Číňané Japonce o mír. Dne 10. dubna 1895 byla podepsána mírová smlouva v Jimonoseki. Byla uznána plná nezávislost Koreje a Japonci získali Formosu, Peskadorské ostrovy a také strategicky významný Liao-tungský poloostrov s nezamrzajícím přístavem Port Arthur. Tento úspěch velice zasáhl Rusko. Nakonec se i evropské velmoci, Rusko, Německo a Francie, rozhodly Japonce donutit, aby vydali vše, čeho se zmocnili na pevnině. 10. května 1895 dal císař, jenž nemohl odporovat požadavkům Evropanů, souhlas ke zmnění podmínek smlouvy z Jimonoseki, navrátit Liao-tungský poloostrov a ztratil Port Arthur.⁷⁴ Čína obdržela od Ruska 400 milionů rublů na financování válečných reparačních, které odváděla Japonsku, proto byla ochotna přistoupit roku 1896 na uzavření obranného paktu s Ruskem a poskytnout tak carovi Mikuláovi II. přednostní právo na stavbu čínské východní železnice, která vedla Mandčuskem - z Čity na západ do Vladivostoku, a roku 1898 na stavbu Jihomandčuské železnice z Charbinu do Dairenu (Dalnyj). Smlouvu s Čínou, o pronájmu poloostrova Liao-tung, Rusko uzavřelo na 25 let a Mikuláš dosáhl toho, co bylo snem jeho předchůdců zisku nikdy nezamrzajícího přístavu Port Arthur. Zisk přístavu přinesl Mikuláovi velké výhody. Rusko získalo operační základnu na Dálném východě.⁷⁵

Ruská přítomnost v Mandčusku vyvolávala znepokojení nejen u Japonců, ale i u ostatních mocností. Mikuláš si nebyl v domě toho, že by ruské aktivity nikoho provokovaly. Nový ruský ministr zahraničí Michail Murav v vytváření v Koreji další prostory pro ruský rozvoj. Dne 25. dubna 1898 spolu Rusko a Japonsko uzavřely smlouvu o svých zájmech v Koreji a Rusové se sice vzdali přístavu v Koreji, tím i vojenské základny, ale zároveň připustili, že nebudou překážet japonskému vlivu v korejském obchodě. Také odmítli japonský návrh na rozdělení Koreje, nechali si tak otevřený prostor pro další obchodní podnikání. Mezitím se zkomplikovala situace

⁷³ HERESCH, Mikuláš-II., s. 55 a 56.

⁷⁴ CONNAUGHTON, Richard, *Vycházející slunce a Skolený medvěd. Rusko-japonská válka 1904-1905*, Praha, 2004, s. 15 a 18.

⁷⁵ Přiblížit čtenáři čtení carových dálných východních aktivit dokládají i jeho deníkové záznamy, jsou to jediné deníkové poznámky pouze politického charakteru.

v číně. Roku 1900 vypukl velký odpor číňanů vůči cizincům a vyvolal antievropské hnutí, které vedlo k útokům na cizince. Potíže se objevily i v Mandčusku. Rusové v této situaci vymysleli novou taktiku. Prohlásili, že nebojují proti číně, nýbrž proti vzbouřencům a jejich porádkou vojenské akce Rusko ukončí. Cár odvolal ruská vojska z číny a dokonce se zavázal odejít z Mandčuska. Cílem této taktiky bylo pomoci čínské vládě oprostit ji od okupačních vojsk a zároveň získat hlavní vliv v Pekingu.⁷⁶

Dne 30. ledna 1902 však Britové a Japonci uzavřeli spojeneckou smlouvu, v níž si vzájemně přiznali právo zasahovat do vlivů číny a Koreje a také se navzájem zavázali k tomu, že zachovají přesnou neutralitu, v případě, že se jedna ze stran ocitne ve válce proti některé mocnosti, a to z důvodu hájení svých zájmů v tomto prostoru. Ale pokud by do války vstoupila další z mocností, potom by dosud nezávislá země byla povinna pomoci svému spojenci.⁷⁷ Poté co si takto Japonci zajistili podporu, pokračovali v jednání s carskou vládou. V srpnu a listopadu 1902 jí předložili návrhy vzájemné smlouvy, ty byly ruskou stranou odmítnuty. Tyto odvážné kroky carské vlády na Dálném východě kritizoval Witte, který byl postupně zatlačen do pozadí, neboť car stále více upřednostňoval Bezobrazova. V červenci 1903 japonská vláda znovu opakovala svoji dřívější nabídku na rozdělení sféry vlivu na Dálném východě, Rusko by získalo Mandčusko a Japonsko celou Koreu. Ministr financí Witte souhlasil s nabídkou a navrhoval jednání, ale jeho vliv na cara slábl. Mikuláš se definitivně rozhodl v srpnu roku 1903. Dne 12. srpna 1903 byl jmenován místopředsedou Dálného východu, jímž se stal admirál Alexejev, který byl odpovědný za celou oblast od Bajkalu k Vladivostoku. Pod jeho pravomoc spadala také základna v Portu Arthuru a současně se stal vrchním velitelem všech ozbrojených sil v oblasti. Založením tohoto úřadu byl Witte zbaven vlivu na další vývoj událostí na Dálném východě a dne 28. srpna 1903 byl odvolán z funkce, pro Bezobrazova byla vytvořena nová státní funkce státního sekretáře. Vzájemná jednání nevedla k pozitivním výsledkům, a tak se obě strany začaly připravovat na válku.⁷⁸

Rusové byli přesvědčeni, že stačí válkou pohrozit a Japonci ustoupí, ale zároveň se car na podzim roku 1903 vydal na cestu po Evropě v doprovodu Lamsdorfa, aby si zajistil podporu ostatních mocností. Navštívil Francii, Německo a Rakousko-Uhersko.

⁷⁶ VEBER, s. 133 a 134.

⁷⁷ CONNAUGHTON, s. 21.

⁷⁸ VEBER, s. 136., HERESCH, *Mikuláš-II.*, s. 70.

S výsledky cesty byl car spokojen, krom Francie, neml velmoci námitek, aby se utkal s Japonskem.⁷⁹ Také Japonci zahájili p ípravy na útok, v Mandčusku a v Port Arthuru zorganizovali n kolik –pionážních akcí. Nap tí mezi zemmi p eru–ila dal–í z japonských nót v prosinci 1903, odmítla ruské návrhy z minulých jednání a fládala, aby Rusové revidovali své postoje. Carské Rusko tento návrh odmítlo a na nótu neodpov d lo. Na po átku ledna 1904 byly p edloženy dal–í ruské návrhy na urovnání situace. Rusové pofladovali vytvo ení neutrální zóny v severní Koreji ó to bylo pro Japonce nep íjatelné. Situace vyvrcholila 13. ledna 1904, kdy Japonsko bylo ochotno uznat, že Mandčusko bude lefet mimo sféru jeho zájmu, ale zároveň o ekávali podobné prohlá–ení od Rus , ve kterém by se z ekli svých zájm v Koreji. Japonsko si na sv j návrh vyfládalo odpov . Rusové tuto nabídku odmítli p íjmout a neustále se uklid ovali my–lenkou, že japonské vále né p ípravy jsou pouhým pokusem o nátlak. Do 4. února 1904 Japonci m fládná odpov nep í–la, a tak byl japonský vyslanec v Petrohrad Kurino odvolán. *š Kurino vysv tilil Lamsdorfovi, že se jeho zem rozhodla podniknout ráznou akci, jifl považuje za nezbytnou k obran svých tradi ních práv a legitimních zájm .*⁸⁰ 6. února 1904, kdyfl se japonský vyslanec p ípravoval k odjezdu, z Port Arthuru vyplul parník se v–emi japonskými obyvateli a 7. února 1904 byly definitivn p eru–eny diplomatické vztahy.

2.4 RUSKO-JAPONSKÁ VÁLKA

K válce se *š flutými áblyō*⁸¹ m li v Rusku, krom zájmu o upevn ní svých pozic na Dálném východ , i dal–í d lefité d vody. Spole enská krize, rolnické nepokoje, studentské diskuse, protivládní akce i d lnické stávky vyfladovaly reformy. Car v–ak lidu nabídl válku, nebo ministr vnitra Pleve ho uji– oval, že k uml ení rostoucího nap tí pot ebuje jedin malou vít znou válku. K boji Mikulá–e II. vybízeli n mecký císa Vilém II., který radil carovi, *š aby vyzval ruský lid, jako jeho p edch dci, ke svaté válce proti flutému nebezpe iō*⁸².

š 26. ledna 1904 [7. února 1904], pond lí. Dopoledne byla u mne porada o japonské otázce ó rozhodnuto, abychom sami neza ínali. Po celý den jsem byl v dobré

⁷⁹ VEBER, s. 136.

⁸⁰ CONNAUGHTON, s. 24.

⁸¹ TWANKMAJER, s. 292.

⁸² VEBER, s. 151.

nálad ! V 8 hodin jsme jeli do divadla, hráli š Rusalku. Bylo to moc p kné. Po návratu jsem dostal od Alexejeva telegram se zprávou, že dne-ní noci japonské minonosky provedly útok na na-e lodi Cesarevi , Pallada atd., kotvíci v rejd , a po-kodily je. To se stalo bez vyhlá-ení války. Nech nám je B h milostiv!ž⁸³ Když p i-el telegram o bombardování Port Arthuru, car i jeho rádcové byli p esv d eni, že zvít zí. Vláda za ala tisknout plakáty, na kterých byli Japonci vyobrazení šjako opi ky, -ikmooké a fluté, které prchají v panické hr ze p ed ob í bílou p stí robustního ruského vojákaž i šjako hejno pavouk , kte í se stvá í zkroucenou strachem snaží vydrápat zpod mohutného kozáckého kloboukuž. Na plakátu bylo napsáno: šPochytáme je do klobouk !ž⁸⁴ Také ruskou liberální spole nost zasáhla vlastenecká nálada, ale s rasistickým podtónem, nap íklad kníže S. N. Trubeckoj, profesor filozofie na moskevské univerzit , prohlá-oval, že Rusko brání celou evropskou civilizaci proti japonskému nebezpe í a novým mongolským hordám, jež jsou vyzbrojení moderní technologií, i p ední akademikové z kyjevské univerzity o válce hovo ili jako o k ířové výprav proti nestydatým Mongol m. V dob vypuknutí války m lo Rusko desetkrát siln j-í armádu a t íkrát rozsáhlej-í lo stvo než Japonsko. Zásadní rozdíl v-ak spo íval v kvalit armády. Hlavním ruským problémem byla neschopnost vrchního velení, které lp lo na námo n -vojenských doktrínách z 19. století⁸⁵ a tím zma ilo tisíce ruských flivot , nebo na izovalo útok na bodáky proti dob e opevn ěným d lost electkým zákop m. Tpatný byl také postoj samotného cara, který byl až do posledního momentu p esv d en, že pouze jemu je souzeno rozhodovat o otázkách války a míru, tedy i o zp sobu nasazení vojsk.

Válka za ala p ekvapivým námo ním útokem na Port Arthur. šO válce Ruska s Japonskem se ufl od jara 1903 ve m stech i kasárnách neustále hovo ilo, ov-em málokdo v il, že by se Japonci n kdy odvážfli vztáhnout na ruské drflavy na Dálném východ své k ívé fluté prsty.ž⁸⁶ Car Mikulá- II. i vláda v ili vrchnímu veliteli admirálovi Alexejevovi, ten v-ak o vále ném um ní nev d l nic. Ruské velení bylo zasko eno a ve sv t tento náhlý japonský útok vyvolal r zné reakce. Velká Británie, na základ spojenecké smlouvy s Japonskem z 30. ledna 1902, stála po boku Japonska. Na

⁸³ Deník cara Mikulá-e II., s. 225 ó 226.

⁸⁴ FIGES, Lidská tragédie, s. 181.

⁸⁵ Na bitevních lodích byli jejich velitelé neustále nabádáni k vedení pouze bo ní palby, jak tomu bylo i na starých bitevních jednotkách.

⁸⁶ JELÍNEK, Milan, Rusko-japonská válka Port Arthur 1904ó1905. Kniha první: Válka za ala na mo í, T ebí , 2010, s. 256.

stranu Ruska se postavila Francie, také Německo a Rakousko-Uhersko podporovali cara a v čili v ruské vítězí. V den, kde se ruský vyslanec v Tokiu baron R. Rosen dozděl od japonské vlády, že země Výcházejícího slunce ručí ve které styky s Ruskem, 6. února 1904, vyplul japonský admirál Tógó se svým lo stvem k Port Arthuru a dal-ím p ístav m v Koreji, kde byly ukotveny ruské vále né lod . Japonci slavili první velké vítězí a zajistili si p evahu na mo i nad doposud mocn j-ím panovníkem. V následujících týdnech obsadili n které korejské p ístavy, Soul a poté i celou Koreu, nad kterou obnovili sv j protektorát. Pouze na severu země docházelo ke srážkám mezi ob ma země mi. Rusové byli s vále nými výsledky nespokojeni. Posádka byla nedostate n vycvi ena a -patný byl i technický stav lodí. Vrchní velitel admirál Alexejev pořádal o odvolání dosavadního velitele portarthurské eskadry Starka a nov byl do ela tichomo ského lo stva jmenován viceadmirál St pan Osipovi Makarov, který se stal pro v-echny ruské námo níky mimo ádným expertem na vedení války. Makarov pozvedl ducha ruské flotily, ale jifl 13. dubna 1904 se svou admirálskou lodí Petropavlovsk najel na minu a spolu s 649 muží na palub zahynul.⁸⁷ *Š Smrt Makarova byla úderem rostoucí sebed v e námo nictva, v Rusku samotném katastrofa p isp la ke vzr stu revolu ních nálad*⁸⁸. Makarov v nástupce V. K. Vittgeft byl pasivní, velice váhavý a neodvažoval se k velkým výpad m, proto Japonci dosahovali dal-ích úsp ch , zvítili v pozemní bitv na ece Ja-lu a zajistili si tak postup do mandfluského vnitrozemí. Hrozilo od íznutí Port Arthuru, admirál Alexejev odjel ve sp chu na sever do Mukdenu a velení p enechal na generálovi Stesselovi. Poslední pokus portarthurské eskadry o únik skon il bitvou ve filutém mo i. Japonský granát zasáhl velitelskou v fl Cesarevi e, admirál Vittgeft zahynul, a tak velení p evzal kapitán Ivanov, ten v-ak byl záhy zabit dal-ím japonským granátem. Japonci tuto bitvu jednozna n vyhráli, nepoda ilo se jim sice potopit fládnou z ruských lodí, p esto n které váfné po-kodili. Portarthurská eskadra po prohrané bitv ve filutém mo i p estala být námo ní sílou. Japonci Port Arthur nadále blokovali a rozhodli se, že musí padnout, námo ní boje zde jifl byly ukon eny.

Mezitím na pozemní front dále pokračovala válka. Pod tíhou poráfk jmenoval car nového vrchního velitele pozemních sil na Dálném východ generála Kuropatkina, d ív j-í ministra války, jenfl byl v Rusku uznávanou vojenskou autoritou. Generál se

⁸⁷ VEBER, s. 151 ó 152.

⁸⁸ CONNAUGHTON, s. 64.

rozhodl vyklidit Koreu a ustoupit do oblasti Liao-tungu již od Mukdenu, kde chtěl soustřeďovat nové bojové jednotky. Toto řešení vyplývalo z jeho opatrnosti. Rusové se však v Koreji ocitli v menšině a prohrávali další bitvy. Japonci po získání základny v Koreji pronikli hluboko do Mandčuska, kde vyvolali velké vzájemné střety sil u Liao-tungu. Boj byl nerozhodný, ale Kuropatkin z obav, aby nebyla přerušena jeho jediná ústupná cesta – železnice, nařídil ústup na Mukden. Japonci se považovali za morální vítěze, jejich ztráty však byly o 7000 vojáků menší než ruské. Ruský sbor generál naopak mluvil o obratu ve válce, car jim rád naslouchal, neboť potěšoval úspěchy pro uklidnění vnitropolitického napětí. Mikuláš II. byl odhodlán ve válce pokračovat, odvolal neschopného admirála Alexejeva a nařídil, aby byla z Baltu poslána část baltské eskadry na pomoc tichomořské. Toto ruské válečné loďstvo vedl admirál Zinovij Petrovič Rofestvenskij.⁸⁹

Mezitím probíhalo krvavé obléhání Port Arthuru. Ke konci prosince 1904 se sešla válečná rada, která i přes negativní stanovisko Stessela rozhodla o pokračování v obraně. Poté, co 1. ledna 1905 padla pevnost Wan-tchaj, odeslal Stessel sdělení generálovi Nogimu: *„Jsa seznámen se v-obecnou situací na válce, dospěl jsem k názoru, že další odporem v Port Arthuru není možné dosáhnout žádného cíle, a tak, aby bylo zabráněno zbytečným ztrátám na životech, si přeji zahájit jednání o kapitulaci. Jestliže Vaše Excelence souhlasí, rád bych ji požádal, aby laskavě jmenovala pověřené osoby pro jednání o podmínkách a způsobu kapitulace, a uvedla místo, kde by se mohli setkat s mými zástupci.“*⁹⁰ V poledne 2. ledna 1905 se setkali zástupci obou zemí ve vesnici Mej-č' a dohodli podmínky kapitulace. Carovi byla zaslána Stesselova zpráva: *„Dnes jsem byl donucen podepsat dohodu o kapitulaci Port Arthuru. Důstojníci a civilisté byli propuštěni na slovo, vojáci posádky se stali válečnými zajatci. řádám Vás o schválení tohoto kroku. Stessel.“*⁹¹ Car Mikuláš II. na telegram odpověděl: *„Povoluji každému důstojníkovi, aby se sám rozhodl, zda využije výsady vrátit se do Ruska za podmínky, že se již souasně války nezúčastní, nebo bude sdílet osud svých mužů. Děkují Vám i hrdinské posádce za statečnou obranu. Mikuláš.“*⁹² Vedoucí generál Stessel byl nakonec válečnou radou odsouzen k deportaci na Sibi.

⁸⁹ VEBER, s. 152 a 153.

⁹⁰ CONNAUGHTON, s. 265.

⁹¹ Tamtéž, s. 266.

⁹² Tamtéž, s. 267.

V únoru-b eznu 1905 se odehrála klí ová bitva, nejv t-í p ed 1. sv tovou válkou, u Mukdenu, kde byla poraflena ruská mandfluská armáda generála Kuropatkina. Rusové bojovali v po tu t i sta deset tisíc voják , i p esto byli porafleni. Alexandra napsala Mikulá-ovi: *šNemohu se s tím vyrovnat, je to p íli-hrozné. Av-ak je-li to boflí v le, musíme se p ed ní sklonit a nést b emeno, jefl nás drtí. Neztrácej d v ru v Boha í* ⁹³ Velká ruská poráflka byla dovr-ena zkázou Roflestvenského flotily u Cu-imy ve dnech 27. ó 28. kv tna 1905. I kdyfl byly ruské lod siln j-í, japonské lo stvo pod vedením admirála Heiha ira Tógóa zvaného *šNelson Východu*⁹⁴, bylo lépe vyzbrojené a vycvi ené. *šJaponci m li jednotlivou moderní eskadru bitevních lodí a pancé ových k íflník s podobnými takticko-technickými daty, Roflestvenskij m l svou eskadru doslova slepenou z lodí nejr zn j-ích t íd, dat výroby a vlastností.*⁹⁵

*šPoráflka ve válce s Japonskem umocnila proticarské nálady v zemi. Na nejv t-í ruské bitevní lodi Pot mkin vypukla 14. ervna 1905 vzpoura, kdyfl si jeden námo ník st floval na -patnou stravu a první d stojník ho zast elil.*⁹⁶ Byl to jeden ze signál blíflících se nepokoj , proto carská vláda pot ebovala mír. První krok k jednání podnikli Japonci jifl 31. kv tna 1905, kdyfl jejich ministr zahrani ních v cí Jutaro Komura zaslal velvyslanci Kogaru Takahirovi do Washingtonu tajnou depe-i, ve které stálo, aby pofládal amerického prezidenta Theodora Roosevelta o zprost edkování míru, ale s podmínkou, fle celá v c má být vyloflena takovým zp sobem, jako by se Spojené státy americké chopily role zprost edkovatele z vlastní iniciativy.⁹⁷ P i mírových jednáních souhlasil car Mikulá- II. s americkým zprost edkováním. V zá í 1905 uzav el v Portsmouthu (New Hampshire) ruský zplnomocn nec Witte mír. Bývalý ministr financí dosáhl p íznivých podmínek, které Japonci p ijali afl po jeho opakované hrozb , fle jednání opustí. Japonsku p ípadl jiflní Sachalin, p ístavy Port Arthur a Dalnyj, fleleznice jifln od Charbinu v Mandflusku. Rusko dovolilo japonským rybá m rybolov p i ruském pob eflí, uznalo zvlá-tní zájmy Japonska v Koreji, nemuselo platit fládné vále né reparace a udrželo si pozice v severním Mandflusku s ínskou Východní flelezni ní magistrálou, tím si na Dálném východ zachovali strategickou rovnováhu.

⁹³ HERESCH, Alexandra, s. 170.

⁹⁴ JELÍNEK, s. 222.

⁹⁵ HYNEK, Vladimír, KLU INA, Petr, *Vále né lod 2. Mezi krymskou a rusko-japonskou válkou*, Praha, 1986, s. 321.

⁹⁶ BROfl, Ivan, *Promarn né vít zství. Rusko-japonská válka 1904ó1905*, Praha, 2008, s. 187.

⁹⁷ Tamtéfl, s. 190.

Již od léta 1904 byla ruská společnost v neklidu. Když se objevily zprávy o porážce Ruska Japonskem, začali lidé provolávat slogany jako *š Pry s carismem! ō, š A ťtije Japonsko! ō*⁹⁸ Nacionalisté vítali ruskou porážku a doufali, že car padne a jim se uvolní cesta pro jejich autonomii. Společenskému pohybu bránil především ministr vnitra Pleve svou úzkou spoluprací s carem, když zabíral a stíhal jakoukoli kritiku i iniciativu. 28. července 1904 byl ministr zavražděn a jeho smrt byla přijata ruskou společností s úlevou. Car bez svého významného poradce váhal, rozmýšlel, jak dál a přitom čekal na sebelepší úspěchy ve válce. Když se uprostřed konfliktu, v létě 1904, narodil vytořený následník trůnu Alexej⁹⁹, byl car fládán o reformy a politickou amnestii. Mikuláš II. vydal 6. září 1904 manifest, v němž udělil amnestii jen několika dlužníkům a zlodějům a 8. září 1904 jmenoval nového ministra vnitra o liberálního a velice oblíbeného knížete Svjatopolka-Mirského. Doba, po kterou byl ministrem vnitra kníže Svjatopolk-Mirskij, od 8. září 1904 do poloviny roku 1905, bývá nazývána *špet rberským jarem, táním, novou dobou apod.*¹⁰⁰ Hlavním úkolem nového ministra vnitra bylo nalezení správné cesty k buržoazní liberální opozici.

⁹⁸ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 196.

⁹⁹ Jméno Alexej nebylo v romanovské rodině oblíbené. Poté, co z rozkazu Petra Velikého byl tajně zavražděn jeho syn, následník trůnu Alexej, přestali Romanovci dávat toto jméno následníkovi trůnu. V Bibli, že existuje verze o prokletí romanovského rodu, kterou stačil vytknout před svou smrtí carevi Alexej. Mikuláš se však pro toto jméno rozhodl, jelikož ho dávno poutala osobnost Alexeje Michailoviče, který byl také carem z romanovského rodu.

¹⁰⁰ VEBER, s. 155.

3. LÉTA 1905 Ó 1917

3.1 REVOLUCE 1905

V listopadu 1904 se konalo setkání zástupců zemstev¹⁰¹. Car Mikuláš II. chtěl, aby se kongres sešel v Petrohradě a prosazoval, aby se do politiky navrátil typov, který byl za Plevého nucen vzdát se funkce předsedy moskevského zemstva. Hlavním zájmem cara a vlády bylo naznačit možnost ustanovení volného sněmu šázáupců lidu, který by měl minimální pravomoci a nezasahoval by do politiky vlády. Takový úkol byl nespíitelný. Jakmile byla zahájena práce na svolání kongresu zemstev, došlo k vládou neekané aktivizaci nejrozličnějších slofků a vrstev společnosti. Zároveň se konala rozdílná jednání vlády, kde probíhal zápas o taktiku vládní politiky. Reakcí směrů zastupoval Pob donosce vedoucí Svatého synodu a druhý, liberální, ministr vnitra Svjatopolk-Mirskij. Oba směry měly stejný základní cíl – zajistit klid v zemi a dovést válku s Japonskem do úspěšného konce. Výsledkem porad byl carský ukaz, který byl zveřejněn 25. prosince 1904. Stanovil zachování nedotknutelnosti základních zákonů. Jinak se jednalo o sliby reform, o nichž se mělo v budoucnu teprve dále jednat. Slibována byla zejména postavení rolníků v rovnoprávné obci státu, sociální zákonodárství pro dělníky, nezávislost zemstev a náboženská tolerance.¹⁰²

Kapitulace Port Arthur v lednu 1905 vehnala na politickou scénu i masy dělníků. Na začátku ledna 1905 se v dělnických odborech objevil pop Georgij Gapon, který vyzýval dělníky, aby šli za carem s peticí a vylíčili mu útrapy a útlak, jemuž jsou vystaveni v těžkých úkonech válečných poráfků a celkového úpadku. Průvod byl stanoven na 22. leden 1905.¹⁰³ Již za svítání se v Petrohradě shromáždili ovate demonstranti – tisíce dělníků, oddaných panovníkovi, se pod Gaponovým vedením, s carovými portréty a svatými obrazy, chystali k Zimnímu paláci, netušili však, že Mikuláš II. odjel do Carského Sela. Ráno vyšly tisíce lidí směrem k Palácovému náměstí, v čele průvodu byl Gapon. Na přístupových cestách k náměstí šlo vojsko. Když zazněl rozkaz, aby se průvod rozešel, lidé tomu nevěřili, protože Gapon je ujistil, že je car oekává, a tak vkročili na náměstí. Policie zareagovala bezhlavě a ihned zahájila střílení do davu. O počtu obětí nejsou přesné údaje, uvádí se 500 až 1000

¹⁰¹ Zemstvo bylo volené shromáždění místní samosprávy ovládané místní šlechtou na obecní i okresní úrovni.

¹⁰² VEBER, s. 156 až 159.

¹⁰³ Podle juliánského kalendáře to bylo 9. ledna 1905.

mrtvých. V noci po této tragédii pop Gapon promluvil k dlník m se slovy: *šDrazí brat i v krvi! Byla prolita nevinná krev. St ely carských voják prost ílely carovy portréty a zabily v nás víru v cara. My se v-ak pomstíme, brat i, tomuto carovi, lidmi prokletému, a celému jeho hadímu plemeni, ministr m a v-em, kdo vysávají ne-astnou zemi ruskou. Nech zhynou!*¹⁰⁴ Mikulá-, který pobýval v Carském Selu, se o v-em dozv d l afl dodate n a byl ot esen. Bylo mu sd leno, fle unkl smrtelnému nebezpe í. Mikulá- si tohoto dne zapsal si do deníku: *š9. leden 1905 [22. leden]. T flký den! V Petrohrad do-lo k váfným nepokoj m, kdyfl d lníci cht li dojít k Zimnímu paláci. Vojsko muselo st ílet, na r zných místech m sta je mnoho zabitych a ran ných. Pane Bofle, jak je to bolestné a t flké!*¹⁰⁵ Poté bylo do Carského Sela p ivezeno 20 d lník , kte í ujistili cara o své oddanosti, Mikulá- jim odpov d l proslovem, v n mfl slíbil, fle splní jejich pofladavky. V o ích obyvatelstva nesl za celou situaci odpov dnost. Tento den ve-el do d jin Mikulá-ovi vlády jako Krvavá ned le a také se zrodila jeho nová podoba ó za al být nazýván Mikulá-em Krvavým. Mikulá-se nikdy nedov d l pravdu o tom, co se ve skute nosti stalo.

Teror demonstranty nezastra-il, naopak vypukla dal-í vlna stávek. Po škrvavé ned liš se aktivizovala hlavn demokratická inteligence a univerzity se prom nily ve ve ejné diskusní kluby. Knífle Svjatopolk-Mirskij nabídl svou demisi, car ji nep ijal a ponechal ho v nejistot a bez vlivu v ú ad afl do poloviny roku 1905. Do vlivného postavení se dostal velkoknífle Sergej, který se postavil po bok Mikulá-ovy a zastával my-lenky nutných represí. Velkým p ekvapením pro vládu byla reakce ruské ve ejnosti na 22. leden 1905. Carské vlád se nepoda ilo lid p esv d it a ned v ra v ní za ala postupn nar stat. Kdyfl se projevila slabost vlády, revolu ní nálada se roz-i ovala po celé zemi. Nap íklad rolníci vyuffili situace a zorganizovali stávky nájemc p dy, aby p inutili velkostatká e zvý-ít mzdy za odvedenou práci. Objevoval se rozsáhlý vandalismus, vesni ané ni ili v-e, co m lo vysokou hodnotu. B hem t chto bou í, které probíhaly mezi léty 1905-1906, bylo zni eno na 3000 panství. Nejvy-í koncentrace násilí byla v centrální zem d lské zón , kdy byli rolníci nejchud-í a kde se nacházely nejv t-í statky. V únoru 1905 byl proveden úsp -ný atentát na velkokníflete Sergejeva Alexandrovi e na Rudém nám stí v Moskv . Atentátníkem byl revolucioná Kaljajev, který hodil bombu do ko áru velkokníflete. Mikulá- si poznamenal do deníku: *šV*

¹⁰⁴ RADZINSKIJI, *Poslední car*, s. 74.

¹⁰⁵ Tamtéfl, s. 74.

*Moskv do-to k hr znému zlo inu. Strý ek Sergej byl za jízdy v ko á e zabit bombou a ko í byl smrteln zran n. Ubohá Ella! Bofle, st j p i ní a pomoz jí!*¹⁰⁶ Velice váhav Mikulá- p istoupil k mírným ústupk m ruské ve ejnosti, nap íklad rolníky se snažil uklidnit reorganizací ministerstva zem d lství a n kterými úpravami na carských statcích, dovolil obnovit polské a loty-ské -koly, zmírnil protiflidovské zákony apod., ale snad nejv t-ím carovým ústupkem byl tzv. toleran ní edikt z 30. dubna 1905. Vyhlá-ením ediktu p estalo být vystoupení z pravoslavné církve zlo inem. V-echny tyto ústupky v-ak nebyly dostate né a spí-e podn covaly ve ejnost k dal-í aktivit .

Koncem íjna 1905 donutily bezradnost, strach i obavy z nejhoro-ího vládu k ústupu p ed požadavky společ nosti. Car m l dv mořnosti: bu prohlásit velkoknířete Nikolaje Nikolajevi e vojenským diktátorem, a sám odejít ze scény, nebo se rozhodnout pro reformy a ústavu, p ed tím ho ale varoval umírající otec. A toto mu také po svém návratu do vlády navrhl Witte. *š Rusko uřl vyrostlo z forem dosavadního státního ízení. Je zde stále je-t mořnost dát lidem ústavu, jinak si ji vynutím násilím.*¹⁰⁷ Dne 27. íjna dostal Sergej Witte car v telegram, aby následující ráno p edložil návrh manifestu ve ejnosti. Car Mikulá- II. návrh bez p ípomínek schválil, nechal ho pouze, se souhlasem Wittea, dopracovat svými dal-ími poradci. Mikulá-tedy s ústavou souhlasil, ale p esto váhal a za zády Wittea se dokonce pokou-el p emlouvat Nikolaje Nikolajevi e, aby se stal diktátorem. Velkokníře car v plán odmítl a Mikulá- musel manifest podepsat. Manifest byl vyhlá-en 30. íjna 1905 a m l být ohlá-ením nové doby. Car obyvatelstvu sliboval zavést ob anská práva, zaru oval v-eobecné volební právo a Dumu¹⁰⁸ ó ta m la mít právo schvalovat v-echny zákony, a bylo stanoveno, ře bez jejího souhlasu řládný zákon nenabude platnosti. Slovo ústava car nikde nepouřil, cítil se ponířen a sv j podpis chápal pouze jako d sledek nátlaku. K manifestu také pat íla politická amnestie ó ohlá-ena zvlá-tním dekretem 4. listopadu, volební zákon z 24. prosince 1905 a dal-í politické zm ny ó odvolání Pob donosceva z funkce prokurátora Svatého synodu, také generála Trepova, za velitele pet rburské posádky byl jmenován velkokníře Nikolaj Nikolajevi aj. a jmenování hrab te Wittea za nového p edsedu vlády, která m la být vedena liberálním stylem po vzoru západní Evropy.¹⁰⁹ Antisemitické organizace vyřřili íjnový manifest jako záminku pro za átek pogrom

¹⁰⁶ RADZINSKIJ, *Poslední car*, s. 77.

¹⁰⁷ Tamtéř, s. 83.

¹⁰⁸ Státní Duma byla volenou dolní sn movnou ruského parlamentu v letech 1906ó1917.

¹⁰⁹ VEBER, s. 176 ó 178.

fid , obvin ěných z podlomení samod rflaví a ustanovení anarchie, s kterou reakcioná i ztotofl ovali demokratizaci zem . Den po vydání manifestu, v pr b hu v-eobecného zmatku, po více jak 300 letech za alý pogromy, které trvaly celý týden.¹¹⁰

Hrab Witte byl pov ěn sestavením nové vlády, av-ak do-lo k rozd lení opozice mezi liberály a sov ty, kte í manifest odmítli. Mezi dal-ími, kdo také manifest nep ijali, byli radikální d lníci. Jedinou skupinou z opozice, která manifest uvítala, byli velkopodnikatelé a finan níci, za n fl v politice vystupoval A. I. Gu kov. V prosinci 1905 vyvrcholilo v Moskv o zbrojené povstání organizované nov zvoleným sov tem. Moskevský sov t zahájil svou revolu ní akci 20. prosince, kdy vydal výzvu ke stávce, která ochromila celé m sto, byla zastavena doprava, v t-ina továren, obchod í -kol. Moskva se vzbou ila a ve dnech 22ó23. prosince vyrostly ve m st barikády. Velitel m sta, generální guvernér admirál Dubasov, pořádal vládu o posily. Povstání skon ilo 31. prosince 1905 za velkého vládního vít zství.

3.2 LÉTA 1906 ó 1914

V únoru roku 1906 vid l vychovatel a u itel Pierre Gilliard carevi e Alexeje Nikolajeví e poprvé. š *Byl jedním z nejhez ích d tí, jaké jsem kdy vid l.ó¹¹¹ š V období tohoto prvního st etnutí jsem n kolikrát vid l, jak vládkyn p itiskává carevi e n fhým mate ským gestem k sob , vypadala jako by byla schopna za n ho poloflit flivot, tato tak jasná láska byla doprovázena i silným tajným neklidem. Jen chvíli po té jsem pochopil význam tohoto chování.ó¹¹² Tajemství, které rodina st eflila, byla chlapcova nemoc. Brzy po jeho narození léka í zjistili, že Alexej zd dil chorobu, která v hesenském rod postihovala jen potomky muřského pohlaví - hemofilii. Kdyfl byl Alexej sv ěn do výchovy Gilliardovi, následník v léka doktor D revenko mu podrobn vysv tlil symptomy nemoci, kařdě sebemen-í poran ní mohlo být smrtelné.*

Revoluce v Rusku se asov kryla s revolucí v carské rodin . V této dob se v Carském Selu objevili dva lidé, kte í zaujali v jejím flivot významné místo ó Grigorij Jefimovi Rasputin a Anna Vyrubovová (Tan jevová). U dvora narazila na chladné p íjetí, a kdyfl pochopila, že zde pro ni nemají porozum ní, uzav ěla se a zachovávala si

¹¹⁰GITELMAN, Zvi Y., : 1881 .
, (*Bespokojnyj vek: Jevreji Rossii i Sovetskogo Sojuza s 1881 g. do na-ích dnej*), Moskva, 2008, s.

42.

¹¹¹HERESCH, Alexandra, s. 171.

¹¹²GILLIARD, s. 22.

odstup, což bylo pokládáno za pýchu. Anna si k carevně našla cestu naděným, vytrvalým a bezmocným zbožňováním. Příze carevny si zachovala po celých 12 let. Rasputin, který ke konci roku 1907 zdomácněl v carské rodině, se narodil někdy v 60. letech 19. století¹¹³ v osadě Pokrovskoje v tichém újezdu tobolské gubernie na Sibiři. Když mu bylo 20 let, otec ho ošklivil o 4 roky starší ženou Praskovjou, která mu porodila 3 děti. Rasputin vedl špatný život, a až po návratu z Verchoturského kláštera změnil své chování a odešel od rodiny. Nejprve hledal uplatnění u mnichů, pravoslavné církve i sekt. Objevil u sebe nevídané vlohy, zejména psychologicky bezchybné jednání s lidmi, sugesci a hypnózu.¹¹⁴ Jeho velkou předností byly oči a jeho pohled. V letech 1902-1903 byl na cestách po svaté Rusi, navštívoval kláštery a směřoval do Petrohradu. Dne 14. listopadu 1905 si Mikuláš zapsal do deníku, že se poprvé setkal s božím člověkem Grigorijem a od konce roku 1907 je zaznamenán pravidelný styk Rasputina s carskou rodinou. Rasputin se prosadil u carské rodiny, zejména u carevny, tím, že uplatňoval své léčebné dovednosti, sugesci a jiné triky na carevi a Alexeje, dokázal mu dokonce krátkodobě zastavit krvácení. Alexander vnukl sebedůvěru a chuť k životu, ale také přesvědčení, že je vyvolenec boží a jeho úlohou je chránit a spasit Rusko. Rasputin vliv sílil, právě proto měl radu odpřisáhlých. Například se dostal do velkého střetu se Stolypinem, nebo s pravoslavnou církví. Jeho moc byla nakonec téměř neomezená. Především během války poslouchal Mikuláš svoji ženu a Alexandra se řídila podle rad Rasputina. Proti Rasputinovi se postavilo několik politiků, například Gukov, ale i carevna-matka. Osudným dnem se pro Rasputina stal 29. prosinec 1916, kdy byl v Jusupovově paláci zabit. Kníže Felix Jusupov nejprve podal Rasputinovi několik otrávených šálků madeiry¹¹⁵, a když jedl ani po hodině úmínek, Jusupov se uchýlil k zoufalému kroku, stáhl Rasputina do boku. Spiklenci se domnívali, že už je mrtvý, a odešli se zbavit jeho kabátu, Rasputin se však probral a utekl ven na náboží. Velkokníže Dmitrij Pavlovič ho našel na dvoře a ještě několikrát po něm vystřelil. Rasputinovo tělo ovlázané fuleznými šaty hodili do řeky Něvy, kde se nakonec druhý den vynořilo. O několik dní později byl Rasputin pochován v Carském Sele za přítomnosti carských manželů.¹¹⁶

¹¹³ Údaje o Rasputinově narození nejsou jednoznačné, uvádějí se data od 1860 do 1870. Blíže viz RADZINSKIJ, E., *Rasputin*, Praha, 2002, s. 26.

¹¹⁴ TAVANKMAJER, s. 316.

¹¹⁵ Dezertní víno.

¹¹⁶ VEBER, s. 279 a 287, 370 a 371.

5. května 1906 byl Witte odvolán a novým premiérem se o pět dní později stal Ivan Goremykin, Witte v důležitější soupeřící. Na politické scéně se začal objevovat nový muž, do něhož vkládal car naději Petr Arkadjevič Stolypin. Roku 1902 byl, jako dosud nejmladší, zvolen gubernátorem v Grodnu. Získal si pověst liberála, proto byl také povolán do vlády jako možný zachránce carské moci. Car Mikuláš II. jej jmenoval na radu svého okolí v zoufalé bezmocnosti, a i když se Stolypinem v někteřích ohledech neshodl, podřídil se mu. Ve vládních funkcích Stolypin rychle postupoval, již v květnu 1906 se stal ministrem vnitra v Goremykinově vládě a v červenci 1906 se stal premiérem. Jeho hlavními úkoly bylo nastolit pořádek a prosadit agrární reformu, to bylo součástí jeho rozsáhlého plánu na obnovu země. Stolypin v podstatě přijal Witteho vizi o modernizaci Ruska a jeho přiblížení k Západu. Byl si vědom toho, že největší vliv v agrárním Rusku je rolník rozhodující sociální silou, která může ovlivnit další vývoj země. Stolypin jako zkušený statkář rozuměl požadavkům rolníků, proto zahájil rozsáhlou vnitřní migraci. Z přeplněných centrálních oblastí docházelo k přesunům na Sibiř a do dalších regionů, kde byl dostatek půdy. Spolu s tím také prosadil povinnou týdenní docházku pro děti rolníků a zákony, jež umožňovaly rolníkům vystupovat z obcí společně s psem. Stolypin měl úspěchy i v zemědělství. Znamy vzrostla produktivita výroby pšenice a flinty, Rusko bylo v této době označováno za obilnici Evropy a v roce 1911 dosáhlo rekordního vývozu 13,5 milionu tun obilí. Také se zasloužil o zrušení místní samosprávy, provedení zalovené na přispělosti ke stavěm, zlepšil místní soudy a stanovil pravidla pro policii, chránil občanské svobody, ukončil diskriminaci židů, učinil nezbytná opatření pro zavedení všeobecné a povinné základní školní docházky, a také se zasloužil o zlepšení podmínek továrních dělníků. Stolypin se svým programem postupně dostával do sporů s carem i jeho okolím, u dvora zavládlo přesvědčení, že má vlastní ambice a je schopen ohrožit romanovský rod. Také jeho politické zázemí sláblo.¹¹⁷ Dne 5. srpna 1906 byl na premiéře spáchán atentát. Stolypin zůstal nezraněn, ale bomba zranila jeho dvouti a zdemolovala dům. Druhému atentátu již podlehl, 14. září 1911 během galapředstavení v Kyjevské opeře na Stolypina vystoupil student práv D. Bogrov, policejní agent. Petr Stolypin byl zraněn a po čtyřech dnech na následky zranění zemřel. *Šmrtící výstrel na Stolypina se často označuje jako první výstrel proti Rusku. S ním také padla poslední*

¹¹⁷ TANKMAJER, s. 296 a 299.

*nad je na fázi vnitřního klidu, kterou Stolypin postupoval pro Rusko, když se snažil silnou rukou udržet stabilní stav.*¹¹⁸

První Duma se sešla 10. května 1906. V tento den vláda vyhlásila několik základních zákonů, které autokratickým způsobem nařizovaly zachování výsad panovnické moci a omezovaly pravomocí říšské Dumy tím, že byla carovi vyhrazena neomezená moc ve vojsku, námořnictvu, diplomacii, uzavírání smluv, míru apod. Car Mikuláš II. byl povinen Dumu svolávat každoročně. Poslanci byli zvoleni na 5 let, pracovali však pouhých 10 týdnů. Ihned po slavnostním zahájení Dumy vznikl spor mezi ruským shromážděním zvaným *šuma národní nad je*¹¹⁹ a ruskou vládou. V téže Dumě vyslovila vláda nedůvěru, a tak car ji poprvé pro neefektivitu rozpustil.¹²⁰ Dne 21. července v Petrohradu vydal Mikuláš ukaz o rozpuštění Dumy, prohlásil poslance za neschopné spolupráce a stanovil, že nová Duma se sejde v březnu 1907. Car také usoudil, že Goremykinova vláda nedostatečně oslovuje ruskou veřejnost, a tak ji spolu s rozpuštěním Dumy odvolal. Novým ruským premiérem se 22. července stal Stolypin. V období mezi první a druhou Dumou prosadil Stolypin u cara několik ukazů, kterými si chtěl naklonit rolníky a získat je pro vládní politiku. Byl vyhlášen dekret o občanské rovnoprávnosti rolníků, zrušil konfesijní omezení otevírání modliteben a ustavování náboženských obcí a také se pokoušel u Mikuláše prosadit zákon o rovnoprávnosti židů, ale neuspěl.

Druhá Duma, tzv. *šuma národního hněvu*¹²¹, byla zahájena 5. března 1907 a rovněž neměla dlouhého trvání, přetrvala pouze 103 dnů. I přes veškerá opatření, která byla učiněna proto, aby se do druhé Dumy dostalo spolehlivější zastupitelstvo, volby dopadly vlivem zstvím opozice. Do Dumy byli zvoleni opoziční sociální revolucionáři a sociální demokraté. Situace v Dumě i v zemi začala být nepřehledná, protože radikálové obou stran nepřetržitě útočili proti Dumě i proti sobě navzájem. Dne 16. června 1907 vyhlásil návrh nového volebního zákona a zároveň i car vydal ukaz s manifestem o rozpuštění druhé Dumy. Nový termín pro další volby byl stanoven na 14. září a svolání této Dumy bylo vyhlášeno na 14. listopadu 1907.

¹¹⁸ HERESCH, Mikuláš-II., s. 90.

¹¹⁹ MAC REK, Josef, *Dějiny východních Slovanů III. (od pol. XIX. stol. do počátku XX. stol.)*, Praha, 1947, s. 112.

¹²⁰ Tamtéž, s. 111 a 112.

¹²¹ Tamtéž, s. 113.

V listopadu se poprvé sešla četná Duma, která byla nazývána podle své povahy *šumou lokajskou*¹²² zasedala téměř 5 let, do 11. září 1912. Četná Dumu tvořili monarchisté, nacionalisté a umírněná ultrapravice, ke středě se hlásili oktjabristé, kadeti, k levici ok sociální demokraté a také zde byli zastoupeni neruší poslanci ok muslimská, litevsko-blorusko-polská skupina apod. Ukrajínští poslanci se do této Dumy nedostali. Práce Dumy zasahovala do práv národnostních menšin a snažila se o rusifikaci okrajových částí Ruska. Tisk, kolektivní i liberální kruhy ok vichni poci ovali tlak Stolypinovi vládě, která prováděla, se souhlasem větiny z Dumy, restauraci starého režimu. Dne 18. září 1911 Stolypin v kyjevské nemocnici zemřel, proto byl do funkce premiéra nově jmenován dosavadní ministr financí Vladimir Kokovcev, jenž pokračoval ve Stolypinově politice vnitřního rozvoje Ruska. Car v vztah k Dumě byl nevyzpytatelný a odmítavý, stanovil, že Duma má 5. září 1912 být rozpuštěna, to však znamenalo, že se poslanci nebudou moci zúčastnit velké národní vzpomínkové oslavy borodinského vítězství nad Napoleonem. Mikuláš nakonec ustoupil a rozpuštění Dumy posunul na 11. září, poslanci Dumy však na oslavy připraveni nebyli. V rámci slavností se mohl na veřejnosti ukázat také carevi Alexej, který nebyl zdravý a mohl se zúčastnit jen na několika málo akcích, pouze na pehlídce v Borodinu se shromáždila celá carská rodina v plném počtu.

Ke konci září 1912 se konaly volby do nové oktvrté Dumy. Ultrapravicoví poslanci byli v převaze, dříve ru cara ani vlády si však nezískali. Nová Duma zahájila svou činnost 28. listopadu 1912 a trvala až do roku 1917, do čela čtvrté Dumy byl jmenován oktjabrista Rodzjanko. Čtvrtá Duma přihlížela boji mezi vládou a revolučním hnutím a byla místem, kde se uskutečovaly vládní akce proti dvoru, který byl pod vlivem Rasputina, ale i neúspěšná zahraniční politika. Advokát Alexandr Kerenskij byl jednou z osobností, která si v Dumě získala podporu i uznání.¹²³

V únoru roku 1913 se v Petrohradu slavilo třistaleté výročí romanovské dynastie. O to i m sice později, v květnu 1913, se carská rodina vydala na romanovskou pouť po památných místech dávné Moskevské Rusi. Rodina postupovala po trase, kterou jel do Moskvy ze svého domova v Kostromě na Volze v roce 1613 Michail Romanov, první romanovský car, po svém zvolení na ruský trůn. Romanovská dynastie převedla i výročí svou panovnickou moc a bohatství. Cílem bylo přenést minulost do

¹²² MAC REK, s. 114.

¹²³ Tamtéž, s. 114.

sou asnosti, obnovit mýtus lidového cara a tak dodat monarchii na historické legitimitě a v nesnadných dobách, kdy bylo její právo vládnout ruské zemi ohroženo - výskytem demokracie, vytvořit iluzi o jejím trvání. Romanovci se tak obraceli do minulosti a doufali, že je zachrání před budoucností.¹²⁴

3.3 RUSKO V LETECH 1914 - 1916

Po ústíkem roku 1914 byl ruským premiérem stále Kokovcev, ale jeho postavení sláblo, a tak byl 12. února Mikulášem odvolán. Novým byl do funkce premiéra jmenován Ivan Goremykin. Po celou první polovinu roku 1914 se zvyklo napětí. Dne 21. února 1914 se konala porada za účasti ministrů zahraničí Sazanov, náměstka Grigoroviče, vojenského Suchomlinova, náčelníka generálního štábu filinského, vyslance v Cařihradě Gierse a dalších důstojníků armády a náměstka. Na jednání bylo dohodnuto, že válka je v Evropě nevyhnutelná a Rusové by jí mohli využít k získání Úřku. Car Mikuláš II. toto rozhodnutí schválil.

Atentát v Sarajevu 28. června 1914 na rakousko-uherského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Sofii vyvolal napětí po celé Evropě. Mikuláš se právě plavil na své jachtě v rámci letní dovolené a zpráva o sarajevském atentátu ho nijak zvlášť neznepokojila.¹²⁵ V Petrohradu vládli klid, byly řešeny pouze problémy obchodu s Tureckem a pak s Mongolskem, a až kolem 10. července 1914 přijel ruský vyslanec Benckendorff z Londýna, aby vládu sdělil, že situace je nebezpečná. Když dorazila zpráva o Rakousko-uherském ultimátu Srbsku, pro politiky, ministry a diplomaty to znamenalo nejvyšší pohotovost. Byla svolána korunní rada, na jejím zasedání bylo rozhodnuto, že Srbsku bude poskytnuta pomoc, i kdyby to mělo vést k válce. Car Mikuláš II. byl požádán, aby schválil navržená pomocná opatření pro Srbsko a přípravu k mobilizaci. Mikuláš se pokoušel získat čas, nebo si byl dobo v domě toho, že Rusko není na válku připraveno. Mezitím vešlo ve známost, že Srbsko ultimátum přijalo, nikoli ve všech bodech. Z ciziny byly staženy všechny ruské finanční prostředky a pro případnou potřebu bylo proti Rakousko-Uhersku částečně mobilizováno 13 ruských armádních sborů. Dne 28. července 1914 Rakousko-Uhersko vyhlásilo Srbsku válku. Rusko se postavilo na stranu Srbska. Mikuláš se domníval, že

¹²⁴ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 33 a 36.

¹²⁵ HERESCH, *Mikuláš II.*, s. 99.

Vilém II., ze strachu z Anglie, nebude chtít být do války zapleten. Mezi Mikulá- em a Vilémem do- lo od 27. ervence do 1. srpna k vým n telegram , je- t 31. ervence telegrafoval car n meckému císa i a sliboval mu, že jeho armády nezasáhnou, dokud bude s Rakousko-Uherskem možné vyjednávat, p itom ho fládal o stejné uji- t ní, ale o n kolik hodin pozd ji, 1. srpna 1914, obdržel n mecké vyhlá- ení války. Mikulá- si poznamenal do deníku: *š Po návratu z bohoslužby jsme se dozv d li, že nám N mecko vyhlásilo válku.*¹²⁶ Hrab Witte i Rasputin Mikulá- e p ed válkou varovali, ale car nem l na vybranou, po n meckém vyhlá- ení války -lo jifl i o obranu Ruska. Dne 2. srpna car v Malachitovém sále Zimního paláce podepsal manifest o vstupu Ruska do války proti N mecku. Když Mikulá- vystoupil na balkón Zimního paláce, shromážd ný lid projevil vlnu vlasteneckého nad- ení. Po bohoslužb pronesl k p ítomným n kolik slov a na záv r slíbil, že válku neskon í, dokud v- ichni nepř ítelé neopustí ruskou zemi.¹²⁷

Válka probíhala zpo átku p ízniv . P edev- ím na front ě proti Rakousko-Uhersku byla ruská armáda úsp -ná. Car Mikulá- II. se zdrfloval tém ůstavi n v generálním - tábu v Mogilevu, odkud nav- t voval r zné základny na front . Cht l motivovat vojáky a p edev- ím kontrolovat jejich zásobování. Svého strýce, velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče, pov il vrchním velením, nebo ufl p ed válkou byl generalissimem ruské armády. Na po átku války také omilostnil svého bratra Michaila a dovolil mu, aby se vrátil do Ruska. Carevna se od po átku postavila do služeb vlasti, spolu s ní také ob star- í dcery Olga a Ta ána. Velký palác v Carském Selu a etné paláce v Petrohrad byly za ízeny jako lazarety. Alexandra sledovala události na front každodenním pro ítáním novin, depe- í a telegram , které dostávala od cara, každý den napsala Mikulá- ovi dlouhý dopis, kde mu komentovala aktuální události a podávala mu zprávy o situaci v hlavním m st , své informace dopl ovala politickými radami. Domnívala se, že m že Mikulá- ovi uleh ít v politických starostech, když za n ho p evezme rozhodování, v emfl byla utvrzována Rasputinem, jenfl m l její plnou d v ru. Za 17 m síc carevniny vlády, od zá í 1915 do února 1917, v Rusku panovala nestabilita.

Na ja e 1915 se v N mecku za alo jednat o plánu rozložit ruskou moc s pomocí extrémních proticarských sil, které by obdržely n meckou finan ní pomoc. V této dob se na n meckém vyslanectví v Ca ihrad objevil Alexandr Parvus ó ruský fiid, který

¹²⁶ HERESCH, *Mikulá- II.*, s. 111.

¹²⁷ Tamtéž, s. 112.

nabízela rozložení Ruska revolucí. Také jim představil návrh Vladimíra Iljiče Uljanova - Lenina, který pobýval v Curychu. Lenin v programu navrhoval zničení carismu a uchopení moci, znechucení se anexí a reparací, vzdání se nároku na Úřiny, a hlavně okamžitý mír bez ohledu na spojence atd. Tento návrh byl pro Viléma II. nepřijatelný, Berlín se snažil vyadit Rusko z války podněcením revoluce, proto byl odsouhlasen a dotován. Parvus tak začal realizovat akci.¹²⁸

V polovině roku 1915 došlo ke zvratu - padla Varšava. Car se po této zprávě rozhodnul, že převezme vrchní velení sám. *„Musím te jít tam, kde mne nejvíce potřebují. Je-li k záchraně Ruska zapotřebí obětí, pak se touto obětí stanu.“*¹²⁹ Velkokníže Nikolaj Nikolajevič byl převelen na Kavkaz. Mikuláš nastoupil na velitelské stanoviště s plným vědomím toho, že nálada ruského vojska byla, s ohledem na mnohdy se neúspěšný nedostatek munice, poúnárodně separatistické hnutí v Polsku, silně negativní meckou propagandou, kritická, tato nálada se navíc přenesla i do města. Lid si svobodně vyběhl v demonstracích, v petrohradských zbrojovkách se stávkovalo, obyvatelstvo bylo zamoženo také proti vládě a meckému. Antin mecká nálada vyvrcholila ostrou kritikou carevny Alexandry, přivedemé mecké princezny, která byla vinná za sympatie k nepříteli. Ruský car byl jeden z velmi mála politiků, kteří měli v úmyslu dospět k míru pouze na základě jednoznačných vojenských výsledků, byl neustále přesvědčen o úderné síle své armády, a to i v době, kdy ji nastupující demoralizace začala rozkládat. Mikuláš nemohl v Mogilevu tušit o mocenských silách, které přispívaly ve vládě a jeho nepřítomnost vyvolávaly k oslabování carského režimu, nedokázal však odhadnout, do jaké míry ovládalo politickou a od roku 1916 také vojenskou scénu nepřátelské smýšlení.

Rok 1916 znamenal obrát pro ruskou dynastii, car obsazoval ministerské posty především s ohledem na pokračování ve válce. Dne 23. ledna došlo ke změně premiéra, Goremykin byl nahrazen Borisem Stürmerem. V únoru 1916 navštívil Mikuláš poprvé také naposled Dumu a vyzval ji ke spojeneckému úsilí v těžkých dobách války. Po slibném jaru 1916 přišlo těžké období, letní ofenziva ztroskotala, cofi vedlo k demoralizaci na frontě, v hlavním městě se projevoval nedostatek potravin a v zimě bylo Rumunsko, které bojovalo na straně Ruska, definitivně poraženo. Docházelo k nástupu státní ministrů, Alexandra prosazovala své kandidáty a car je akceptoval,

¹²⁸ VEBER, s. 350 a 351.

¹²⁹ HERESCH, *Mikuláš-II.*, s. 127.

protiofe slibovali pokračování války a energický postup proti nepokojům. Carevna byla v tomto ohledu pod vlivem Rasputina, v jehož moudrost a proročský dar na rozdíl od Mikuláše vřela. Tuto Alexandru dříve kritizovali rodinní příslušníci, kteří carevnu líbili skutečný Rasputin v charakter. Šim však byly zprávy drastičtější, tím usilovněji je carevna zavrhovala. Pokud se Mikuláš s tímto faktem seznámil, reagoval rozzlobeně a pofladoval dle kazy, v podstatě byl i on v tomto ohledu vřel vlastní řet bezmocný. Prvním příznakem toho, že obyvatelstvo vstoupilo do stádia akce, bylo zavraždění Rasputina v prosinci 1916. Ale ani po jeho zavraždění se situace neuklidnila, nálada v hlavním městě se na přelomu let 1916-1917 vyhroutil a zejména kvůli nedostatku potravin a paliva. Lidé volali po nové vládě, která by vyřešila trvající problémy.

Na podzim 1916 provedla liberální opozice v Dumě protipůvotvorením Progresivního bloku. Pofladovali sestavení vlády, která by měla dle vůle národa.¹³⁰ Car Mikuláš II. vzhledem k válečným událostem nechtěl vyhovět pofladavkům na svolání ústavodárného shromáždění za účelem odhlasování ústavy, navíc také carevna se, prostřednictvím svého vlivu do vládních otázek, snažila Mikuláše odradit od přijetí ústavy. Zachování samodržaví chápal Mikuláš jako nemenný a nezrušitelný fakt, byl to jediný princip, na kterém trval a k jehož obraně dokázal vyvinout úsilí. V zimě 1916-1917 i někteří členové carské rodiny pochopili, že situace je vážná a snažili se Mikuláše přimět, aby ustoupil Dumě a tímto ústupkem zachránil sebe, dynastii i Rusko. Noci 12. prosince 1916 navrhli jednání o míru, již 15. prosince však nový ministr zahraničí Nikolaj N. Pokrovskij tuto nabídku odmítl. Mikuláš byl na konci roku 1916 viditelně zlomený muž. Po návratu z hlavního stanu se uzavřel v pracovně a pokoušel se najít klid. Vyhýbal se jakýmkoli politickým rozhodnutím a téměř vůbec nevystupoval na veřejnosti.

3.4 ROK 1917

Začátkem roku 1917 vřel v Rusku připínáno k vypuknutí revoluce a k převratu. Nejhorší situace byla v neruských oblastech carské říše, kde obyvatelstvo soudilo, že carismus spěje ke konci, a tak pofladovalo svoji samostatnost. V Petrohradě probíhaly od 20. února 1917 stávky, manifestace a různé protestní protivládní akce. Opozice se v této

¹³⁰ MALIA, Martin, *Sovětská tragédie, Dějiny socialismu v Rusku v letech 1917 až 1991*, Praha, 2004, s. 103.

dob , stejn jako v pr b hu 19. století, sdruflovala v tajných zedná ských lóflích, které se v Rusku rozmohly hlavn po roce 1905. Velká ást opozice si p edstavovala politickou akci tak, fe donutí cara ke zm n politiky a on jmenuje nové d v ryhodné ministry, slíbí reformy nebo naplní manifest z íjna 1905. Jifl od podzimu 1916 posílal Mikulá– v-em svém premiér m ó Stürmer, Trepov, Golicyn, podepsané ukazy o rozpu–t ní Dumy. *šNa základ lánku 105. Základních státních zákon rozkazujeme: státní dumu rozpustit í (ur it dobu, kdy bude svolána nov zvolená дума). O dob , kdy budou provedeny nové volby do státní dumy, budou od nás vydána zvlá–tní na ízení. Senát nech za ú elem provedení uvedeného neopomene vydati v–echna p íslu–ná na ízení. Nikolaj.õ¹³¹*

Dne 6. b ezna 1917 Mikulá– p ed dal–ím odjezdem do hlavního stanu, kde se cht l podílet na p ípravách a pr b hu jarní ofenzivy, je–t jednou p íjal nejd leflit j–í ministry v ele s novým ministerským p edsedou Golicynem a oznámil jim, fe se následujícího dne dostaví do Dumy a sd lí nové slofení vlády. Ale je–t téhofl ve era byl Golicyn op t naléhav povolán do Carského Sela, kde mu oznámili, fe carovo vystoupení v Dum se konat nebude a car odcestuje do Mogileva. A zatímco Mikulá– sed l ve vlaku do Mogileva, n mecký generální –táb dostal k dispozici hlá–ení od svých ruských spojek, fe se lenové Dumy rozhodli prohlásit cara za neschopného. Do mogilevského –tábu dostal car zprávu o situaci a poslal veliteli m sta generálovi Chabalovovi telegram s rozkazem, aby vojenskou silou potla il nepokoje. B hem následujících p ti dn , od 8.6.12. b ezna 1917, nastala p evratná událost v d jinách Ruska ó vypukla B eznová revoluce. Od té chvíle policie a Chabalov Mikulá–ovi v–echny informace nesd lovali, nechť li p íznat, fe se jim situace vymkla z rukou. Car tedy, kdyfl posílal sv j osudový rozkaz Chabalovovi, nev d l, jaké riziko by mohlo pouffití síly p ínést.

šZa alo to chlebem.õ¹³² Petrohradské pekárny n kolik týdn nem ly mouku, a tak vznikaly nekone né fronty na chléb, mráz a sn hové bou e zastavily felezni ní dopravu, továrny byly uzav eny. lenové Dumy se navzájem obvi ovali ze vzniklé krize a prostí lidé z ulice to chápali tak, fe vláda, kterou podle jejich názoru vytvo ila carevna Alexandra, selhala. V sobotu 10. b ezna byla vyhlá–ena v–eobecná stávk a do ulic se vydaly tisíce manifestujících. Zaznívala Marseillaisa, objevovaly se rudé prapory

¹³¹ VEBER, s. 399.

¹³² FIGES, *Lidská tragédie*, s. 305.

jako vzpomínka na revoluci 1905 s hesly *šPry s vládou! Pry s Protopovem! Pry s válkou! Pry s carevnou!*¹³³ *š Chleba! Chleba!*¹³⁴ Předseda Dumy Rodzjanko si byl pln v dom válnosti situace, a tak se odebral k carovi, aby ho varoval. Vylí il mu realistický obraz nepokoj a op t na Mikulá-e apeloval, aby souhlasil se vznikem vlády, která by byla odpov dna Dum . Kdyfl Mikulá–odjífd l z Carského Sela, p edpokládal ufl, fle m fle dojít k bou i, proto se jífl p edem rozhodnul, fle proti ní bojovat nebude. V d l v–ak, fle Alexandra mu nedovolí ustoupit, stejn tak v d l, fle opozice nep ijme jeho ústupky, z stane-li ona. Zbývalo jen jediné východisko: bu milovaná manflka, nebo tr n. Zvolil si flenu a flivot v soukromí s rodinou. Rozhodl se vzdát se tr nu.

Rozhodující obrat ve vývoji událostí p inesl 12. b ezen. Stále více voják p echázelo na stranu revolu ních povstalc , místo aby proti nim zakro íli a zabránili jim v pochodu k Dum . Chabalov poslal carovi telegram a informoval ho, fle ani prapory elitních pluk necht jí vystoupit proti povstalc m. Za al ho et Justi ní palác a dav lidí se vydal k Dum , v hlavním m st ufl nebylo mofné udrflet po ádek. Téhofl dne si vojáci zaloffili sv j vlastní orgán ó tzv. Vojenskou radu - sov t a demonstranti pronikli k Tauridskému paláci, kde probíhalo krizové zasedání Dumy. Na n m byl vytvo en prozatímní výkonný výbor, jehofl leny se stali Rodzjanko, prorevolu ní právník Kerenskij, liberální, av–ak dynastii v rný poslanec Tmlgin, ministr zahrani í Miljukov a umírn ý sociální revolucioná cheidze, vznikla tedy dvojí vláda, o moc se ucházel výbor Dumy, ale také sov t. Ve er 12. b ezna dorazily informace o petrohradském povstání také k carovi. Mikulá– na ídil generálovi Ivanovovi, který se stal ná elníkem petrohradského vojenského okruhu místo Chabalova, aby zakro íl proti hlavnímu m stu a zavedl tam diktaturu. Poté se sám vydal vlakem do Carského Sela, i kdyfl ho Alexejev varoval, fle to kontrarevoluci zpomalí a ohrozí jeho flivot. Carský vlak byl zastaven p íblífln 200 km p ed cílem, revolucioná i obsadili flelezni ní úsek vedoucí do Petrohradu a nepovolili vlaku pr jezd. Mikulá–byl nucen pouflít jinou trasu, zamí il do Pskova, kde se nacházel hlavní stan velitele severozápadní fronty generála Ruzského, a tam se dov d l zdrcující novinky z hlavního m sta a obdrflet Rodzjank v poslední telegram, který ho p im l, aby telegraficky na ídil okamflitou vým nu vlády. Ufl bylo pozd , Rodzjanko byl nucen, pod nátlakem revolu ního výboru, nechat uv znit dosavadní carské ministry a souhlasit s obsazením ministerských funkcí p íslu–níky

¹³³ VEBER, s. 407.

¹³⁴ JANIN, Maurice, *Pád carismu a konec ruské armády*, Praha, 1931, s. 83.

nov zalofneného prozatímního vládního výboru, aby zabránil dalším etapám. Miljukov se stal ministrem zahraničí, Kerenskij se stal ministrem spravedlnosti a zároveň vyjednával s extrémně levicovými sověty, Gučkov ministrem války a ministerským předsedou. Ufíl nebyl Rodzjanko, nýbrž liberální kníže Lvov. Mikuláev byl otěšen a pochopil, že ufíl nemá jiné východisko, je-ť nejlépe přistoupil k zásadnímu kroku, vyfádal si názor velitelů všech nejdlouhých frontových úseků. Do salonního vagonu mu Ruzskij přinesl stanoviska Alexejeva, Brusilova a Nepenina z baltské fronty, Everta ze severní fronty, Sacharova a také velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče z Kavkazu. Odpovědi byly téměř shodné - aby vyslovil souhlas s abdikací, pokud je to v tomto okamžiku fádoucí.¹³⁵

Dne 15. března 1917 odjeli Gučkov i Tělgin do Pskova s instrukcemi, aby si vynutili u Mikuláevě abdikaci. Listinu, která byla sepsána jím předchozího večera, car Mikuláev II. podepsal je-ť 15. března 1917. Tento návrh, který v dané podobě nemohl být nikdy publikován, obsahoval abdikaci ní formulaci šve prospěch svého syna a dále se v něm hovořilo o regentství carova bratra velkoknížete Michaila ať do dospělosti Alexeje. Tehoř večera Mikuláev je-ť rozmlouval se svým dvorním lékařem a uvědomil si, že fivot jeho syna bude hemofilií neustále ohrožen, a tak se nakonec rozhodl k abdikaci také jménem svého syna ve prospěch bratra Michaila. Tělgin a Gučkov je-ť Mikuláevě pořádali, aby nevzniklo podezření, že abdikace na něm byla vynucena, a vedle svého podpisu uvede i konkrétní hodinu, kdy k tomuto rozhodnutí dospěl. Mikuláev souhlasil a uvedl datum 15. března 1917, 15. hodin, i kdyř uř byla přlnoc. *šZ hlavního stanu poslali návrh manifestu. Ve večer přijeli z Petrohradu Gučkov a Tělgin, s nimiř jsem v c projednal a odevzdal jim podepsaný pozměný manifest. V jednu hodinu po přlnoci jsem odjel ze Pskova zkručen tím, co jsem prořil. Kolem je jen zrada, zbabělost a lefť.¹³⁶ Poté se Mikuláev vrátil je-ť jednou do Mogileva, aby se rozloučil s armádou. Kdyř seděl ve vlaku, uř nebyl ruským carem. Představoval si, že by se s rodinou mohli přestěhovat na Krym nebo, kdyby jim to bylo povoleno, odjet ke svým anglickým příbuzným. Svému bratru, velkoknížeti Michailu Alexandrovi, poslal 16. března telegram: *šJeho carské Výsosti Michailovi. Události posledních dnů m donutily k tomuto neodvolatelnému kroku. Odpusť mi, že Ti předávám toto bům a že jsem nebyl schopen tomu zabránit. Nadále zůstávám Tvým věrným a oddaným bratrem. Vracím se**

¹³⁵ HERESCH, Mikuláev II., s. 156 a 160.

¹³⁶ RADZINSKIJ, Poslední car, s. 173 a 174.

*do generálního štábu a doufám, že za několik dní budu moci přijet do Carského Sela. Vroucně se modlím k Bohu, aby Tobě i Tvé zemi pomohl. Nikiš*¹³⁷ Ještě 16. března se i Michail vzdal práva na trůn, a tak panování dynastie Romanovců skončilo. Březnová revoluce byla u konce, carismus byl svržen. Prostí lidé byli abdikací Mikuláše překvapeni, carští ministři ji kritizovali a nejméně pochopení pro Mikulášovo rozhodnutí měli jeho příbuzní.

Nepokoje v Petrohradu však neustaly. Revoluční hnutí se osamostatnilo a vyústilo v anarchii po celé zemi, byla ustanovena Prozatímní vláda, ve které revoluční křídlo získávalo vliv i moc. Německo poslalo revolučnímu posilu v osobě Lenina. Němci chtěli ukončit válku na dvou frontách, proto podporovali revoluční a jejich program na svržení Prozatímní vlády, aby si tímto způsobem vynutili uzavření míru s Ruskem. V této době se také rozhodovalo o osudu carské rodiny, byla uzavřena brána jejich paláce, povodní příslušníci gardy byli odvedeni a Prozatímní vláda je nahradila novými, kteří zde však sloužili jako vojskové strážníci.

¹³⁷ HERESCH, *Mikuláš-II.*, s. 164.

4. VYVRAŽDĚNÍ CARSKÉ RODINY

4.1 CARSKÉ SELO

Již 16. března, den po carově abdikaci, vládal sovět ve zvláštním usnesení o zatčení členů romanovské rodiny, zatímco vláda prosazovala vstřícnější jednání. Poukázovala na to, že Mikuláš-podepsáním abdikace v-ěm požadavkům vyhověl a dovolila mu, aby naznačil svá přání, o jejich splnění však nikdo nedbal. Mikulášova matka Marie Fjodorovna také přijela do Mogileva, zpráva o Mikulášově abdikaci ji ranila a pociovala ji jako největší ponížení ve svém životě. V oči carevny-vdovy nesla největší vinu na událostech Alexandra. Po obřadném rozloučení v generálním štábu se Mikuláš rozloučil i se svou matkou. Poté byl 20. března 1917 Prozatímní vládou prohlášen za zatčeného a Duma vyslala do Mogileva čtyři poslance, aby doprovodili bývalého cara do Carského Sela, které se stalo místem jeho internace. Z Jeho Veličestva cara Mikuláše II. se stal pouze pan plukovník. Mikuláš a jeho rodina se stali nejnenáviděnějšími objekty v Rusku, ani v demokratickém táboře neměli přívržence. Příslušníci jejího nejbližšího okolí po Mikulášově abdikaci, ať na n kolik jedinců, utekli do svatá. Domácí v zení v dosavadním carově bydlíšti, v Alexandrovském paláci v Carském Selu, trvalo téměř 5 měsíců, od 21. března do 14. srpna 1917. Po celou dobu pobytu měl nad nimi vrchní dozor Alexandr Fjodorovič Kerenskij¹³⁸, který dokázal p-ekonat po-áte- ní osobní antipatie a nakonec si s rodinou rozuměl.¹³⁹

Volný pohyb rodiny po paláci byl značně omezen jen na n kolik místností od doby, kdy jim generál Kornilov jako vrchní velitel petrohradského vojenského okruhu sdělil, že jsou internováni. Rodina nemohla zpočátku vycházet ven, později jen v-asech stanovených velitelem strážě, mohli se také procházet pouze ve vymezené části parku. Telefonní linky byly přerušeny a veřejná pošta podléhala kontrole, návštěvy byly zakázány. Petrohradský sovět nařídil, aby v-ěchna nádraží byla pro případ, že by se car pokusil o útěk, uvedena do pohotovosti. Domácí v zení se vztahovalo i na příslušníky dvora, kteří dobrovolně stali ve službách Mikuláše, patřili mezi například -generálmajor carova doprovodu princ Dolgorukij, jeho tchán hrab Benckendorff, lékař doktor Botkin a v-ýcarský domácí uitel Gilliard, jemuž kvůli válce nebylo dovoleno

¹³⁸ Advokát, od jara 1917 zastával funkci ministra spravedlnosti, také působil jako ministr války a námořnictva, na počátku léta 1917 vystoupil ve funkci ministerského předsedu Lvova.

¹³⁹ VEBER, s. 445 a 446.

navrátit se do vlasti.¹⁴⁰ Alexandra t fce nesla ztrátu tr nu. Mikulá– si na nové postavení prostého lov ka zvykl rychle, cítil velké uleh ení, moc nepostrádal a odmítal jifl o ni bojovat. š *Kerenskij, který bývalého cara p i n kolika p ílefitostech nav–tívil v Carském Selu, pozd ji napsal, fle v–ichni, kdo ho vid li v zajetí, se shodovali v tom, fle se Mikulá– zdál dob e naloflen a evidentn se novému flivotnímu stylu t –il. Zdálo se, fle mu z beder spadlo t fké b ím a fle se mu tím zna n ulevilo.*¹⁴¹ Mikulá– neprotestoval proti svému postavení zajatce, ani si nest floval na bezohledné stráffe, situaci mu uleh ovala skute nost, fle rodina byla pohromad . K nep átelsky nalad ným stráffc m se choval laskav , snaffil se s vojáky rozmlouvat a o kritických komentá ích a poznámkách diskutovat. N kte í z voják zm nili sv j názor na Mikulá–e, kdyfl poznali, fle není krvela ný ani brutální, jak jim uvád li agitáto i a pomáhali jemu i dal–ím rodinným p íslu–ník m p í práci na zahrad , které se sm la carská rodina každý den v novat.¹⁴² Mikulá– se velice zajímal o frontu a p ál si vít zství ruských vojsk, o událostech na front se dovídál z novin, které v–ak dostával pouze sporadicky. Kerenskij byl pod tlakem sov tu, který protestoval proti shovívavému zacházení s carem a na izoval r zná omezení, nap íklad v dubnu musel Mikulá–ovi oznámit, fle se s carevnou m fle stýkat jen v dob ob da a fle p i n m oba nesmí hovo it jinak nefl rusky apod.¹⁴³ T ináctiletý Alexej byl nejvíce ot esen ze zp sobu, jakým zacházeli s bývalým carem, hluboce se ho dotýkalo, fle musel p íhlíffet, jak jeho otec ufl není pro nikoho autoritou, ale navíc je nucen plnit p íkazy a sná–et poniflování. Ostatní d ti sná–eli tuto situaci o n co lépe, nejstar–í dcera Olga sv j smutek zaznamenávala v básních.

Mezitím se vyvíjely události v hlavním m st Petrohrad , Kerenskij zahájil ofenzivu na front a pokusil se s pomocí demokratické ofenzívy ukázat flivotaschopnost Ruska a p ívést v–echny vál ící strany za jednací st l. Ale letní ofenzíva dopadla katastrofáln , ehofl vyuffili bol–evici a prost ednictvím pu e se pokusili strhnout ve–kerou moc na sebe. Po tomto chaotickém a flivelném pokusu, byl Lenin spolu se svými soudruhy obflalován z pokusu o p evrat a z velezrady, uprchl proto do Finska, kde p sobil afl do druhé poloviny íjna 1917, a odtud v dopisech neustále nabádal

¹⁴⁰ HERESCH, Elizabeth, *Vrafdla carské rodiny, p ípad Jekat rinburg 1918 a ztracené klenoty Romanovc* , Praha, 2011, s. 43.

¹⁴¹ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 593.

¹⁴² HERESCH, *Mikulá–II.*, s. 178.

¹⁴³ VEBER, s. 446.

vedení své strany, aby p ipravilo povstání proti Kerenského vlád .¹⁴⁴ Mikulá–o t chto p evratných událostech v d l málo, dozvídal se je afl se zpofld ním. Za alo se ukazovat, fle dlouhodobý pobyt carské rodiny poblífl Petrohradu je pro v–echny nep íjatelný, proto do–lo k rozhodnutí, aby byla odst hována. Byl jim vybrán sibi ský Tobolsk, kraj, odkud pocházel i Rasputin. Kerenskij tu–il, fle to bude Alexandra brát jako znamení osudu a bez odporu se pod ídí. Místo nového pobytu i den odjezdu bylo v tajnosti, nebo Kerenskij se obával nenávisti sov tu i šuliceõ k carské rodin .

4.2 TOBOLSK

Ve er p ed plánovaným odjezdem procházeli Alexandra s Mikulá–em kolem zahaleného nábytku a je–t jednou v–emi prostory, které kdysi spole n obývali, p ed holými zdmi vzpomínali na sv j flivot. Pozd ve er se náhle objevil velkoknífle Michail, aby se rozlou il s Mikulá–em. Kerenskij, který rozlou ení umofnil, nebo tu–il, fle to bude jejich poslední setkání, se posadil do kouta a celému st etnutí p íhlífl. Oba mufl si padli do náru í. Nezazn la fládná vý itka o Mikulá–ov abdikaci i Michailov odmítnutí koruny. Alexand e Kerenskij setkání s velkokníflem nepovolil.¹⁴⁵ Cesta vlakem do Tobolska trvala n kolik dní, t i a p l dne jeli vlakem do Tjumen , kde p estoupili na parník, na n mfl se plavili dal–í dva dny po ekách Tobolu a Tu e afl do Tobolska. Tobolská internace trvala od 19. srpna 1917 do 26. dubna 1918. Rodin byl poskytnut d m bývalého gubernátora, kdyfl dorazili, nebyl je–t úpln p ípraven, a tak n kolik dní flili na parníku a afl 26. srpna 1917 byli ubytováni. Zp sob flivota carské rodiny se nezm nil, do–lo v–ak ke zhor–ení jejich flivotních podmínek. Na vycházky jim slouffila zahrada a dv r domu, mohli také pofádat o vycházku do m sta a za doprovodu voják ji vykonat. Carská druffina byla zmen–ena na minimum. Krom sluflebnictva cara doprovázeli nap íklad knífle Valja Dolgorukij, hrab Ilja Tati–ev, Alexej v vychovatel a u ítel Pierre Gilliard, léka rodiny Jevgenij Botkin, hrab nka Gendriková i baronka Buxhevdenová. Ti spolu se sluflebnictwem bydleli v prot j–ím Kornilovov dom . Cara st eflilo 330 voják , jimfl velel plukovník Kobylinskij. V zá í p íjel do Tobolska dal–í pov enec vlády komisa Pankratov, který na flivot carské rodiny i dodrffování p edpis p i internaci cara dohlífl. Mezi d stojníky a carem se brzo

¹⁴⁴ TANKMAJER, s. 331.

¹⁴⁵ HERESCH, *Alexandra*, s. 292 ó 293.

vytvoril zvláštní vztah d v ry. V ední dny rodiny byly vypln ny podobn jako v Carském Selu ó Mikulá-pe oval o rodinu, pravideln cvi il, dopoledne na hrazd a odpoledne se procházel nebo sekal d íví, d ti se u ily a v-ichni, pokud jim to noví strážci umofnili, pracovali na zahrad . Alexandra etla Bibli, stále jen leflela a p emý-lela o zkafleném flivot .¹⁴⁶

Na podzim 1917 bylo Rusko vojensky i ekonomicky vy erpáno, proto uvítalo nabídky na uzav ení separátního míru. Bol-evici zalofili tzv. Vojenský revolu ní výbor pod vedením petrohradského sov tu a za aly p ípravy na dal-í ozbrojený pu proti vlád . Lenin byl stále ve Finsku, proto organizací pov il Trockého a Kamen va. P evrat byl stanoven na 6. listopad 1917 [25. íjen podle gregoriánského kalendá e]. Do Tobolska se informace o d ní ve m st Petrohrad dostávaly pozvolna. Po bol-evickém p evratu se situace rodiny nezm nila. Dokud o v-em rozhodoval komisa Prozatímní vlády Vasilij Pankratov (do jara 1918) k fládným radikálním zm nám nedo-lo. M síc po listopadovém p evratu se do styku s rodinou dostal Boris Solov v, který v Petrohrad inicioval sbírku pen z na osvobození cara a pravd podobn pracoval pro bol-eviky. Mikulá-pochyboval o jeho up ímnosti, ale Alexandru si získal, nebo se ofenil s jednou z Rasputinových dcer, Marií. Solov v si v-ak ponechal v t-ínu z mnoha set tisíc vybraných rubl pro sebe a záchranná akce nebyla nikdy provedena, poté vycestoval z Ruska. Carskou rodinu ochudil natolik, fle musela omezit po et sluflebník a p ejít na úsporné stravování.¹⁴⁷ V prvních m sících roku 1918 se situace rodiny zm nila k hor-ímu, zvy-ovala se hrubost a -íkana strážfc , celý den m l strážfný personál volný p ístup do neuzamykatelných místností carské rodiny, nastalo dal-í omezení pohybu a nedostávalo se jim másla ani kávy, cofl doposud považovali za samoz ejmost, rodina byla p evelena na vojenské dávky. Mikulá-si do deníku zapisoval vzpomínky na pluk. P sobil vyrovnan , nepokou-el se zpochyb ovat oprávn nost svého zat ení a nikdy nevyjád il lítost nad pom ry, do nichfl se dostal. Velení se vzep el pouze jednou, kdyfl mu velitel strážfe rozkázal, aby odevzdal -avli a epolety, jeff symbolizovaly hodnost plukovníka, kterou Mikulá-ovi ud lil jeho otec. Mikulá-d razn protestoval, ale pod hrozbou uflití fyzického násilí se nakonec musel podvolit. Velice ho rozhn valo zneuct ní památky jeho otce, Mikulá-uchovával epolety a Svatoji ský k ífl, obojí m l u sebe afl do konce. Epolety i vyznamenání byly po jeho smrti nalezeny v Jekat rinburgu.

¹⁴⁶ VEBER, s. 447 ó 448.

¹⁴⁷ HERESCH, *Mikulá-II.*, s. 197 ó 199.

Bol-evická vláda se o cara zajímala, existovaly dva plány o převést Mikuláše do Kronštadu, anebo do Moskvy, kde by byl zahájen proces. Nakonec se pravděpodobně Lenin a Jakov Sverdlov dohodli, že se zbaví cara za pomoci místních bol-eviků. V březnu 1918 se změnilo politické klima. Dne 3. března 1918 byl uzavřen separátní mír v Brestu Litovském. Ruská vláda přijala jeho podmínky s obrovským pobouřením, protože od Ruska bylo odtrženo rozsáhlé území: Polsko, Litva, část Běloruska a Lotyšska, sovětská vojska musela vyklidit Ukrajinu, Finsko, Batumi atd., kromě toho byla vláda zatížena hospodářskými problémy.¹⁴⁸ Mikuláš se o jednání dozvěděl pouze to, co oficiálně proniklo na veřejnost. Do deníku si zapsal: *Šel dnes přilít telegramy, oznamující, že bol-evici, nebo jak si říkají, Rada lidových komisařů, mají přistoupit na mír za potupných podmínek vzhledem k tomu, že nepřátelská vojska postupují a není možné je zastavit! To je snad zlý sen!*¹⁴⁹ Bol-evici ovládli město a vystředali Pankratova, také byla vymaněna hlídací eskorta. Vojáci, kteří byli k carské rodině vstřícní, byli propuštěni a nesměli nadále pobývat ve městě. Situace carské rodiny se značně zhoršila. Takzvaní Bílí¹⁵⁰ jíhl kontrolovali rozsáhlá území na jihu a sibiřském severozápadě země. Aby se Bílé armády nepodařilo carskou rodinu zachránit, naplánoval Lenin jistá opatření. Dne 22. dubna 1918 přijel do Tobolska Vasilij Jakovlev,¹⁵¹ zplnomocněnc z Moskvy, s nálezem podepsaným Leninem a Sverdlovem, aby dopravil bývalého cara a Alexeje do Moskvy. Mikuláš s cestou souhlasil, ale museli ho ujistit, že ho neodvezou ze země, Alexej byl nemocný a nebyl schopen přepravy, tak se Alexandra, která se obávala vládních činů od svého muže, rozhodla, že Mikuláše doprovodí ona a vezme s sebou ještě dceru Marii. Do Moskvy nedojeli, v Omsku byla zablokována železnice, a tak se vlak musel vydat jiným směrem do Jekatěrinyburgu.

¹⁴⁸ TAVANKMAJER, s. 346.

¹⁴⁹ RADZINSKIJ, *Poslední car*, s. 225.

¹⁵⁰ Armáda složená z dobrovolníků bývalé carské armády a vlastenců, jež zahájila odpor proti Leninově Rudé armádě.

¹⁵¹ Vlastním jménem Kos a Mjatin, ale také Stojanovi.

4.3 JEKAT RINBURG

V Jekat rinburgu byli dopraveni do sov tem zabraného domu infleýra Ipa jeva, který byl v této dob ozna ován jako *š d m zvlá-tního ur ení*.¹⁵² Mikulá-e, Alexandru a Marii doprovázeli ti slouffící, dva lenové svity, osm voják a deset gardist . *š D m je p kný, istý. P id lili nám ty i místnosti: rohová lofnice, umývárna, vedle je jídelna s okny do zahrádky a s výhledem na dolní ást m sta a kone n prostorná hala s klenutými pr chody místo dve í. Ubytovali jsme se takto: Alix, Marie a já ó v-ichni t i v lofnici, umývárna je spole ná, v jídeln je D midovová, v hale Botkin, emodurov a Sedn v. Kdyfl jdeme do koupelny a na klozet, musíme projít kolem strážného. Kolem domu je vysoký prkenný plot, jen dva sáhy od oken, stojí tam ada strážných a v zahrad také.*¹⁵³ Byli zde v naprosté izolaci. Od prvního dne, kdy rodina p ijela do Jekat rinburgu, za ali proti nim shromafl ovat d kazy o monarchistickém spiknutí, jako usv d ující d kaz jim zabavili fotoaparát. Hned první den jejich pobytu v Ipa jevov dom bylo zru-eno jejich titulování, velitelé pozorn dohlířeli, aby slouffící nepouffivali oslovení šVa-e Veli enstvoo, nyní m l být bývalý car oslovován jako Nikolaj Alexandrovi Romanov. Dne 25. kv tna p ijel do Jekat rinburgu zbytek rodiny ó d ti a slouffící, opory carské rodiny - dvorský mar-álek Dolgorukij a generál Tati- ev byli spolu s komorníkem emodurovem a s dv ma dvorními dámami hned po p íjezdu do Jekat rinburgu uvrřeni do v zení, v-ichni afl na jednu ze dvou dvorních dam a komorníka byli zast eleni. U itelé Gilliard a Gibbes neobdrřeli povolení z stat u cara v Jekat rinburgu. *š S carskou rodinou z stal dr. Botkin, kucha Charitonov, lokaj Trupp, kucha ský u edník Leonid Sedn v a pokojská Demidová. V-em ostatním, mimo ty, kte í byli uv zn ni ve v znici a mimo dr. D revenka, bylo na ízeno opustiti Permskou gubernii. Dr. D revenko z stal v Jekat rinburgu a flil na svobod .*¹⁵⁴ Reflim v dom byl p ísný a vypln n neustálým poniflováním, stráffe vtrhávali po celý den do místností carské rodiny v etn koupelen, které se nesm ly zavírat, vyrářeli carovi p i jídle lfíci z ruky í zcizovali p edm ty ze zavazadel carské rodiny. Okna v prvním poschodí Ipa jevova domu tam, kde carská rodina bydlela, byla zabířena a sm la být otev ena jen se svolením velitele. Jednou si Mikulá- zapsal do deníku: *š fiádal jsem o povolení otev ít, aby se dalo trochu vyv trat, ale nebylo mi to dovoleno.*¹⁵⁵ Náv-t vy a

¹⁵² FIGES, *Lidská tragédie*, s. 596.

¹⁵³ RADZINSKIJ, *Poslední car*, s. 261.

¹⁵⁴ SOKOLOV, N. A., *Zavrařd ní carské rodiny, dokumenty a vy-et ování*, Praha, 1926, s. 129.

¹⁵⁵ HERESCH, *Vrařdla carské rodiny*, s. 80.

korespondence byly opět zakázány a nic co propašovat mohly pouze jeptičky, které jako jiči v Tobolsku pínáely rodin mléko a potraviny.

Vojska Bílých, spolu s eskoslovenskými legiemi, postupovali rychle a bylo jen otázkou času, než dobudou Jekatrinburg. Pro bolševickou vládu nastávalo kritické období, i přesto v nově carské rodině pozornost. Nechtěla připustit, aby po přepadné krizi jejich vlády se Mikuláš stal nějakým idolem, nebo byl spojen s nějakým politickým programem. Pravděpodobně v červnu 1918 se vláda usnesla na příkaz vyvraždit všechny příslušníky romanovského rodu v co nejkratším čase. Carův bratr, Michail Romanov, byl 13. června zatčen v Permu a společně se svým doprovodem o anglickým tajemníkem N. Johnsonem zastelen.¹⁵⁶ Ostatní rodinní příslušníci byli také dopraveni na Sibiř, týkalo se to i sestry bývalé carevny Elly, která po smrti svého manžela velkoknížete Sergeje Alexandoviče žila v Moskvě jako jeptička. Nyní byla společně s Mikulášovými bratry - knížaty Ivanem Konstantinovičem, Vladimírem Pavlovičem Palejem, Sergejem Michajlovičem a Konstantinem Konstantinovičem, jedním sluhou a jeptičkou dopravena do Alapajevska u Jekatrinburgu a po jednom sítním vzení mučivě zabita. V Petrohradě byli v Petropavlovské pevnosti zasteleni další Mikulášovi příbuzní - velkoknížata Pavel Alexandovič, Dmitrij Konstantinovič, Nikolaj Michajlovič a Georgij Michajlovič. Sestry bývalého cara Xenie a Olga odjely s matkou na Ukrajinu, a proto byly pro Sverdlova nedosažitelné, z Ukrajiny později odcestovaly do ciziny. Marie Fjodorovna až do své smrti nevěřila tomu, že Mikuláš byl opravdu zavražděn, a neustále čekala na nějaké znamení, že je její syn naživu. Pierre Gilliard, který se společně s ušitem angličtiny Gibbisem chtěl navrátit k Mikulášově rodině, byl zadržen a pravděpodobně díky své cizí státní příslušnosti nebyl popraven. Pokoušel se přimlouvat za carskou rodinu u britského a německého konzula, kteří byli v Jekatrinburgu, a neustále poukazoval na to, že rodinu čeká násilný konec.¹⁵⁷ Velká změna pro rodinu nastala 4. července 1918, kdy se novým velitelem jejich ochrany stal čekista Jakov Jurovskij, patřil k Leninovým nejspolehlivějším spolupracovníkům, byl bezohledný, poestný, inteligentní a krutý. Politická krize v zemi dosahovala svého vrcholu. Jurovskij začal pracovat na splnění cíle - zavraždění celé rodiny. *š 13. července 1918, sobota. Alexej se dnes od svého příjezdu z Tobolska poprvé koupal. Koleno ufl má lepší, ale úplně natáhnout ho nemůže.*

¹⁵⁶ VEBER, s. 451.

¹⁵⁷ HERESCH, *Mikuláš-II.*, s. 210 a 211.

*Venku je teplo a p íjemn . Zvenku fládne zprávy nemáme.*¹⁵⁸ Touto v tou, napsanou den po usnesení o jejich poprav , Mikulá–zakon il sv j deník, v se–it následují afl do konce ufl jen prázdné pe liv o íslované stránky. T i dny p ed koncem si Mikulá–p estal psát deník, Alexandra pokračovala a psala afl do úplného konce. V noci z 16. na 17. ervence 1918 byla carská rodina s posledními 4 sloufícími brutáln zavražděna.

P íblifn o p l druhé ráno probudil Jurovskij carova léka e a na ídil mu, aby vzbudil i ostatní v zn , poté zavedli 11 zajatc po schodech do sklepa, ocitli se v místnosti s jedním oknem. Mikulá–nesl v náru í t ináctiletého carevi e Alexeje, který se je–t v Tobolsku zranil na noze a od té doby mu ch ze i stání d laly potíffe. Na jejich fládost byly p ineseny 2 flidle - pro carevnu a Alexeje. Mikulá–, Alexandra, Alexej, 4 dcery ó velkokn fny Olga, které bylo dvacet dva let, jedenáctileté Ta ána, devatenáctiletá Marie a sedmiletá Anastázie, car v dvorní léka Jevgenij Sergejevi Botkin, komorná Anna š utaõ D midova, komorník Alexej Trupp a kucha Ivan Charitonov stáli kolem flidlí ve dvou adách.¹⁵⁹ ekli jim, fle se ve m st za alo st ílet, proto pro n bude bezpe n ji ve sklep . Následn do místnosti vstoupil Jurovskij s poprav í etou - kařdý z mufl m l zast elit konkrétní ob . Ale místnost byla p íl–malá, nemohli se postavit p ed ur enou osobu, proto nastal zmatek. Jurovskij p e tl rozkaz o zast elení Romanovc , Mikulá–ho pofádal, aby to zopakoval je–t jednou, jeho poslední slova byla š Cofe? Cofe?õ a za ala st elba.¹⁶⁰ Poté dal–í lenové poprav ího oddíl odvezli t la k vesnici Koptjaky, kde se jich cht li zbavit v baffinatém terénu okolo opu–t ných –achet. Kdyfl dorazili k –acht u ty bratr , sundali z t l –aty, v korzetech velkokn flen našli za–ité diamanty. Carevna m la v pásku za–ito n kolik perlových náhrdelník , kařdá z dcer m la také amulet s fotografií mnicha Rasputina a textem jeho modlitby. eta vhodila nahá t la do jámy.¹⁶¹ Poté se objevily obavy, fle by t la mohla být nalezena, a tak byla druhý den p evezena jinam. Do obli ej jim je–t nalili kyselinu sírovou, aby v p ípad nálezu nemohla být t la identifikována. Zprávu o poprav sd lili Leninovi druhý den.

¹⁵⁸ RADZINSKIJ, *Poslední car*, s. 307.

¹⁵⁹ STRÖBINGER, Rudolf, *Vrařda cara Mikulá–e: vyhlazení rodu Romanovc* , Brno, 1997, s. 4.

¹⁶⁰ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 597 ó 598.

¹⁶¹ STRÖBINGER, s. 6.

4.4 SITUACE PO 17. ERVENCÍ 1918

Podle oficiální vládní zprávy, která vyšla ať 19. ervence 1918 byl z rozhodnutí uralského sov tu zast elen pouze car Mikulá–II. a rodina byla evakuována na spolehlivé místo: *š P edsednictvo uralského sboru d lnických, rolnických a bol–evických zástupc : Vzhledem k tomu, že eskoslovenská vojska hrozila hlavnímu m stu bol–evického Uralu, Jekat rinburgu, vzhledem k tomu, že korunovaný tyran m že uniknout soudu národa, prezidium oblastního výboru, ve spln ní v le národa, rozhodnul: zast elit cara Nikolaje Romanova vinného p ed národem z nes etných krvavých zlo in . Rozhodnutí p edsednictva oblastního sboru provedlo úkol v noci z 16. na 17. ervence. Rodina Romanonových byla p evezena z Jekat rinburgu na jiné, bezpečné místo. P edsednictvo oblastního sboru d lník , rolník a sov t arménských zástupc Uralu.õ¹⁶² Dne 21. ervence 1918 dostal kupec Ipajev z p t sv j d m a 25. ervence vydali bol–evici Jekat rinburg a do m sta vstoupil eskoslovenský sbor a jednotky sibi ké armády.*

Vy–et ování začalo ihned. Ná elník –tábu Bílých pov il vy–et ujícího soudce A. P. Namjetkina, aby Ipajevský d m prozkoumal. D m byl prázdný a bylo na n m vid t, že byl opou–t n ve sp chu, v místnostech bylo v–echno zp eházené, proto si Namjetkin p izval ke spolupráci Pierra Gilliarda a Sidneyho Gibbese, aby mu pomohli p i adit osobní v ci. Domácí u itel carských d tí Gilliard vzpomínal na chvíli, kdy poprvé vkro il do domu: *š Jednoho dne po svém p íjezdu jsem ve–el do Ipajevova domu. Procházel jsem pokoje v horním pat e, které jim sloužily jako v zení, v–ude vládl nepopsatelný nepo ádek. Bylo vid t, že byla p ijata ve–kerá opat ení, aby stopy t ch, kdo tu ftili, zmizely. Z kamen byla vynesena hora popela. V n m byla ada nap l spálených p edm t jako zubních kartá k , jehlic do vlas , knoflík atd. a mezi nimi jsem na–el ou–ko kartá e na vlasy s monogramem A. F. vyrytým do slonoviny (Alexandra Fjodorovna). Pokud je pravda, že zajatce odvezli, museli z domu odejít tak, jak práv byli, a nem li as ani možnost vzít si n co ze svých toaletních pot eb.õ¹⁶³* První vy–et ovatel Namjetkin byl opatrný, nem l podporu od vlády, ura–tí socialisté nepovažovali celou zálefitost za závafnou. Ať po zm n atmosféry a s nástupem generála Kol aka, který pov il vy–et ováním právníka Sergejeva a poté Sokolova, byly shromážd ny materiály o osudu carské rodiny. Av–ak mrtvá t la Nikolaj Sokolov nena–el. V lét 1919 dorazil p edvoj Rudé armády, Jekat rinburg op t padl do rukou

¹⁶² GILLIARD, s. 272.

¹⁶³ HERESCH, *Vraždla carské rodiny*, s. 115.

sov t a Sokolov musel odejít. M sto bylo p ejmenováno na Sverdlovsk a jméno muflé, který vyst elil na Mikulá-e, se dostalo do názvu jedné z továren. D ív j-í vy-et ovatelé Namjetkin a Sergejev byli zast eleni. Sokolov se nakonec dostal do Francie, kde filil u kníffilte Orlova, který slouffil carovi jako idi , a pátral dál. V-echny výsledky svého pátrání sepsal, poznamenán záfflitky a stále více se projevující srde ní slabostí, je dokázal z posledních sil dokon it. Roku 1924 je-t zaffilil publikaci své knihy s názvem *Soudní vy-et ování vraffdy ruské carské rodiny*, ale krátce na to, v listopadu 1924 ve 42 letech zem el.¹⁶⁴

Moskvané p ijali zprávu o smrti cara s nezájmem a pov sti, fle byl zabit i zbytek rodiny, vyvolaly jen málo emocí, vícemén pouze u monarchist - nap íklad Brusilov odmítl pov stem uv ít a za poh e-ovanou rodinu se každý ve er modlil. Fakt, fle byla vyvraffd na celá carská rodina, se poda ilo udržet v tajnosti afl do roku 1924, kdy v Pa íffli vy-la Sokolovova kniha. Mezitím se zrodila legenda, fle v-ichni Romanovci nezem eli.¹⁶⁵ V roce 1920 se v Berlín za ala neznámá dívka vydávat za Anastázii. V pr b hu let se je-t n kolikrát objevily p ípady, kdy se r zné osoby vydávaly za Anastázie, ale i carevi e Alexeje. Roku 1920 také Jurovskij, který pár dní po vraffd odjel do Moskvy, odevzdal své Memorandum, jiffil p edtím v-ak napsal ú ední zprávu pro své nad ízené, kde popisoval v-e, co se stalo. Na konci zprávy uvedl i p esnou polohu hrobu: *š Koptjaky, dev t verst severozápadn od Jekat rinburgu. fielezni ní tra je vzdálena p t verst, mezi Koptjaky a Vrchní Issetovou továrnou, jsou t la pochována na míst , kde se k ífflují koleje se silnicí asi dv st metr sm rem k Issetov továrn .*¹⁶⁶ Odevzdal i jmenný seznam poprav í ety: *š Listina zvlá-tního komanda I. kami-ovské st elecké brigády v Ipat vov dom . Velitel: Horvát Lajos. Fischer Anselm, Edelstein Isidor, Fekete Emil, Nagy Imré, Grünfeld Viktor, Verházy András. Oblastní výbor: Vaganov Sergej, Medved v Pavel, Nikulin. Jekat rinburg 18. ervice 1918. Podepsán: Ná elník eky Jurovský.*¹⁶⁷

Roku 1991 se stal prezidentem Ruské federace Boris Jelcin, jenfl pocházal z rolnické rodiny z jedné vesnice v jekat rinburské/sverdlovské oblasti, a dovolil zahájit nové vy-et ování. Oficiální zkoumání nález v okolí Jekat rinburgu trvalo 7 let a zam stnávalo v dce nejzn j-ích obor z celého sv ta. Byly objeveny dal-í lebky,

¹⁶⁴ HERESCH, *Vraffda carské rodiny*, s. 130 ó 132.

¹⁶⁵ FIGES, *Lidská tragédie*, s. 598.

¹⁶⁶ STRÖBINGER, s. 64.

¹⁶⁷ Tamtéfl, s. 16.

lebra, části páteří, kosti z dolních a horních končetin.¹⁶⁸ Vdecké zkoumání došlo k závěru, že jde o kosti rodiny Romanovců a dalších čtyř osob. Dvě osoby však chybí o pravděpodobně mrtvola následníka trůnu carevny Alexeje a jedné z jeho sester, není jasné, zda Anastázie či Marie.¹⁶⁹ Dodnes probíhá v Rusku zápas o carské pozůstatky, o slavnostní pohřbení má zájem Jekatěrinburg, Moskva i Sankt Petěrburg.

¹⁶⁸ STRÖBINGER, s. 70.

¹⁶⁹ THOMA, s. 198.

ZÁV R

V této práci jsem se pokusila představit zajímavou osobnost panovníka Mikuláše II., jehož obraz vypovídá o tom, že to byl spíše vzorný otec rodiny a rytířský kavalír než vládce vech Rus . Dnes je již zřejmé, že Mikuláš nebyl schopným panovníkem. Když Mikuláš přijal roku 1894 vládu, byl pro veřejnost málo známou osobností, dokonce se o něm šíly zprávy, že změní dosavadní způsob vlády v Rusku a projeví více ochoty pro ústavní změny, nebo se oženil s kněžnou, která byla odchovaná anglickou kulturou. Car Mikuláš II. však zklamal. Odmítl jakékoli ústupky západním ústavním snahám. Mikuláš si uvědomoval, že Rusko potřebuje reformy, ale stejně jako jeho otec car Alexandr III., nestál o společenskou transformaci a lpěl na své vlastní představě samodržaví.

Faktem však zůstává, že již od brzkého mládí byl otcem veden k jednoduchým pravdám o plnění odpovědných povinností, uhládit samodržaví a zničit všechny jeho odpůrce. Jeho nejsilnější vlastností byla dobrá paměť, osobností s pirozenými schopnostmi a inteligencí však nebyl, chyběla mu především pevná vůle, rozhodnost, schopnost chápat význam a dosah jednání. Navíc k tomu se odhodlal sám, nikdy nedopadlo pozitivně, proto sám o sobě říkal a celý svůj život věnoval tomu, že má smůlu.

Co se týká politických kroků, které car Mikuláš II. během své vlády vykonal, je nejčastěji poukazováno na to, že po celou svou vládu je konal pod vlivem silných osob, než byl on sám. V počátcích jeho vlády to byl ministr financí Sergej Witte a ministr vnitra Vjačeslav Pleve. Oba však zastávali zcela jiné názory a jejich rivalita měla za následek rozporuplnost Mikulášovy politiky. Poté to byla jeho matka Marie Fjodorovna, tu však miloval, potěboval její rady, tudíž se jí neodvážil odporovat. V pozdějších letech zasahovala Mikulášovi do politiky zejména jeho manželka Alexandra a její přítel Rasputin, kterému naprosto důvěřoval. Mikuláš se nikdy nedokázal vymanit z přesvědčení, že samodržaví vychází z vůle boží a je třeba ho bránit proti všem útokům. Myšlenky ústavy se dle sil a nebyl si vědom, jak velice napjatá situace se vytváří v jeho říši. Lze tedy jen předpokládat, že Mikuláš by zřejmě změnil své stanovisko, kdyby mu nescházel rozhled, byl schopen pochopit duchovní a sociální vývoj ve své zemi a také byl schopen porozumět svému lidu. Místo toho zůstal po celý svůj život zajatcem ve svém vlastním světě a o skutečných potřebách svého lidu věděl málo.

Je třeba zdraznit, že se Mikuláš na počátku své vlády snažil Rusko uchránit vojenského šdobrodruflství. Byl to také znak jeho mírumilovné povahy. Snažil se v tomto smru op t vyrovnat svému otci, jenfl se b hem své vlády vyvaroval vále ným konfrontacím. Na cara Mikulá-e II. siln zap sobila díla od Berthy von Suttner Odzbrojte! a Válka budoucnosti od Ivana Blocha, jeff ho p ivedly na my-lenku odzbrojení a sv tového míru. Proto byl roku 1899 z jeho iniciativy svolán první mírový kongres Mezinárodního soudního dvora v Haagu.

K pochopení Mikulášovy osobnosti je třeba se zam it na pr b h jeho d tství, zejména pak na období dospívání, ve kterém byl nejd leffit j-í pro vývoj osobnosti Mikuláš v vztah s otcem. Mikuláš nem l fládnou sebed v ru. Silná osobnost jeho matky Marie Fjodorovny a hlavn dominantní otec car Alexandr III. v Mikulášovi vzbuzovali bolestivé pocity, že se jim nem že vyrovnat. Nikdy tak nezískal víru ve vlastní schopnosti. Mikuláš své rodi e miloval a ctil je, ale zároveň se, p edev-ím svého otce, bál.

Prvk , které sv d ily proti Mikulášov vlád , bylo mnoho. Jiff zmín né snahy uhájit samod rflaví nebyly jediné. Svým zp sobem to byla i sama manželka Mikulá-e ó Alexandra, která nejprve zaujala kritický postoj k d ní v hlavním m st Petrohrad , p estala se zajímat o carský dv r, ale hlavn v posledních letech Mikulášova panování zasahovala stále více do politických záleffitostí. Kritika carevny vyvrcholila b hem první sv tové války, kdy v Rusku vypukla vlna antin meckých nálad a Alexandra, p vodem z Hesenska, byla vin na ze sympatií k n meckému nep íteli. Poté se Alexandra dostala do nemilosti kv li svému p átelství s Grigorijem Rasputinem. O postav mnicha Rasputina je dodnes vedena polemika. Skute ností v-ak z stává, že byl, a ufl je na n j pohlífeno pozitivn í negativn , pro carskou rodinu d leffitý. P edev-ím svými štrikyō pomáhal hemofilickému carevi i Alexejevovi a carevn Alexand e vnukl sebed v ru a op t sílu do flivota.

Kapitoly, ve kterých se v nuji revolu ní situaci v Rusku, poskytly ukázkou podmínek, ve kterých obyvatelé rozlehlé ruské í-e flili. P íblíflila jsem zde spole enskou situaci za vlády cara Mikulá-e II., snahy vlády o reformy a vytvo ení ústavního reffimu. V-echny uvedené situace, kterými jsem se v t chto kapitolách zabývala, op t potvrzují tvrzení, že Mikuláš v d l pouze to, co cht l on, nebo jeho okolí a nebyl schopen odstranit informa ní vakuum, které ho obklopovalo. Následkem toho bylo, že Mikuláš za al být nazýván škrvavýmō. Nep átelské postavení jeho lidu,

roz-t pení vlády, krize a hlad vedly k postupnému Mikulá-ovu pádu a k ukon ení carismu.

Car Mikulá-II. Alexandrovi Romanov nikdy nena-el zalíbení v moci. Jak sám ekl: *š Silný mufl moc nepot ebuje a slabého mufla moc zni í.õ*¹⁷⁰ Státní zálefitosti ho tíflily, p esto je vykonával piln , sv domit a ukázn n . Pravd podobn by byl mnohem rad ji statká em, jenfl se v nuje své polnosti a s velkou láskou se stará a pe uje o svou rodinu. Mikulá- vfdy velmi rád pobýval v úzkém rodinném kruhu a t -il se ze souffití s milovanou Alexandrou a s d tmi ó Olgou, Marií, Ta ánou, Anastázií a Alexejem.

¹⁷⁰ HERESH, *Mikulá-II.*, s. 4.

BIBLIOGRAFIE

- ALEKSANDRA FEDOROVNA, *Poslednija dnevniki imperatricy Aleksandry Fedorovny Romanovoj: fevral' 1917 g. - 16 ijulja 1918 g.*, Novosibirsk, 1999.
- BROfi, Ivan, *Promarn né vít zství. Rusko-japonská válka 1904ó1905*, Praha, 2008.
- CONNAUGHTON, Richard, *Vycházející slunce a Skolený medv d. Rusko-japonská válka 1904-1905*, Praha, 2004.
- FIGES, Orlando, *Lidská tragédie, Ruská revoluce 1891-1924*, Praha, 2000.
- GILLIARD, Pierre, *Imperator Nikolaj II i jeho sem'ja*, Moskva, 1991.
- GITELMAN, Zvi Y., *Bespokojnyj vek: Jevreji Rossii i Sovetskogo Sojuza s 1881 g. do na-ich dnejj*, Moskva, 2008.
- GOMBÁR, Eduard, *Moderní d jiny islámských zemí*, Praha, 1999.
- HERESCH, Elizabeth, *Alexej, syn posledního cara*, Praha, 1997.
- HERESCH, Elizabeth, *Alexandra, Tragédie poslední carevny*, Praha, 1995.
- HERESCH, Elizabeth, *Mikulá-II. poslední ruský car*, Liberec, 1996.
- HERESCH, E., *Vrařda carské rodiny, p ípad Jekat rinburg 1918 a ztracené klenoty Romanovc*, Praha, 2011.
- HYNEK, Vladimír, KLU INA, Petr, *Vále né lod 2. Mezi krymskou a rusko-japonskou válkou*, Praha, 1986.
- JANIN, Pierre Thiébaud Charles Maurice, *Pád carismu a konec ruské armády: (moje misse na Rusi v letech 1916-1917)*, Praha, 1931.
- JELÍNEK, Milan, *Rusko-japonská válka Port Arthur 1904ó1905. Kniha první: Válka za ala na mo i*, T ebí , 2010.

MAC REK, Josef, *D jiny východních Slovan III. (od pol. XIX. stol. do po átku XX. stol.)*, Praha, 1947.

MALIA, Martin, *Sov tská tragédie, D jiny socialismu v Rusku v letech 1917-1991*, Praha, 2004.

MIKULÁŠI., *Deník cara Mikulá-e II.*, Praha, 1925.

PIPES, Richard, *Rusko za starého režimu*, Praha, 2004.

RADZINSKIJ, Edvard Stanislavi , *II ó* ,
(*Nikolaj II ó fiž i sm rt*), Moskva, 2000.

RADZINSKIJ, Edvard Stanislavi , *Poslední car: zavražd ní Mikulá-e II. a jeho rodiny*, Praha, 1993.

RADZINSKIJ, E., *Rasputin*, Praha, 2002.

SOKOLOV, N. A., *Zavražd ní carské rodiny, dokumenty a vy-et ování*, Praha, 1926.

STRÖBINGER, Rudolf, *Vraždá cara Mikulá-e: (vyhlazení rodu Romanovc)*, Brno, 1997.

ŠVANKMAJER, Milan, *D jiny Ruska*, Praha, 2010.

THOMA, Helga, *Z tr nu na popravi-t , tragický konec korunovaných hlav*, Praha, 2000.

VEBER, Václav, *Mikulá-II. a jeho sv t (Rusko 1894-1917)*, Praha, 2000.

WARTH, Robert D., *Nicholas II. the life and reign of Russia's last monarch*, London, 1997.

RESUMÉ

This Bachelor thesis is dedicated to the life of the Russian Tsar Nicholas II Alexandrovich Romanov. Nicholas was the last Emperor of Russia, Grand Prince of Finland, titular King of Poland etc. His official short title was Tsar Nicholas II, Emperor and Autocrat of all the Russians. The main aim of this study was to represent the personality of the Tsar Nicholas II and to describe significant events, which have affected his life and shaped his personality. In the biography of the Russian Tsar Nicholas II it was discovered what effect had his character, his belief in the divine origin of the imperial power and his effort to defend the autocracy of the State events.

The attention was paid to the whole Romanov, Tsar's mother Empress Maria Feodorovna, formerly Princess Sofia Dagmar of Denmark, his father Tsar Alexander III of Russia and his wife Empress Alexandra ó the origin Princess Alice of Hesse. And then also important people and situations which have influenced his Government and decision-making. In this context the relationship with his relatives, figures of monk Rasputin and politicians like Peter Stolypin and the conflict the Russo-Japanese War, which were crucial for the next Government of Nicholas were analysed. Nicholas had no self-confidence, because his mother was a strong personality and his father was a dominant man, so Nicholas felt, that he cannot equal them. Tsar Nicholas II dreaded ideas of constitutionalism and he wanted to keep the autocracy as his father did. He did not know, how the very tense situation is created in his realm. Therefore the hostile position of his people, the political and social crisis led to the gradual fall of the Tsar Nicholas II.

This study is divided into four chapters which deal with major events in Nicholas's life. In the first part of the work I pay attention to youth and adolescence of Nicholas, his parents and his future wife. In the second chapter I describe the events that happened to till the year 1905, for example the coronation of Tsar, the first State's problems, foreign policy or the Russo-Japanese War. In the next section of the work I analyse the Tsar's Government in the years 1905ó1917. And in the last chapter I describe the imprisonment of the imperial family, their assassination and the situation after the murder in Russia.

P ÍLOHY

Car Mikulá–II.¹⁷¹

Carevna Alexandra.¹⁷²

¹⁷¹ JANIN, Pierre Thiébaud Charles Maurice, *Pád carismu a konec ruské armády: (moje misse na Rusi v letech 1916-1917)*, Praha, 1931.

¹⁷² HERESCH, Elizabeth, *Mikulá–II. poslední ruský car*, Liberec, 1996.

Carovy ty i dcery: Olga, Ta ána, Anastázie (zleva doprava) a Marie (vzadu).¹⁷³

Carevi Alexej a car Mikulá-II.¹⁷⁴

¹⁷³ HERESCH, Elizabeth, *Mikulá-II. poslední ruský car*, Liberec, 1996.

¹⁷⁴ HERESCH, Elizabeth, *Alexej, syn posledního cara*, Praha, 1997.